

**VELIKI
SPLOŠNI LEKSIKON**

Prva knjiga

VELIKI SPLOŠNI LEKSIKON

V OSMIH KNJIGAH

**Prva knjiga
A–Ch**

VELIKI SPLOŠNI LEKSIKON

Naslov izvirnika: **Der Knaur – Universallexikon in 15 Bänden**
© 1991, 1994–96 VS Verlagshaus Stuttgart GmbH & Co., Stuttgart

Urednica MARIJA JAVORNIK
Likovno-grafični urednik VILI VRHOVEC
Računalniška priprava MILOJKA ŽALIK HUZJAN, MIRO ROMIH
Računalniški prelom SYNCOMP, d. o. o.
Založila DZS, d. d.
Za založbo ADI ROGELJ
Za Založništvo literature MIMA ŠUŠTARŠIČ HVASTIJA
Glavni urednik ANDREJ GOGALA

Natisnila TISKARNA MLADINSKA KNJIGA
Ljubljana 1997

Vse pravice pridržane. Noben del te izdaje ne sme biti reproduciran, shranjen ali prepisan v katerikoli obliki oz. na katerikoli način, bodisi elektronsko, mehansko, s fotokopiranjem, snemanjem ali kako drugače, brez predhodnega privoljenja založnika slovenske izdaje.

Po mnenju Ministrstva za kulturo RS št. 415–29/97 z dne
25.2.1997 šteje knjiga med proizvode, za katere se plačuje
5-odstotni davek od prometa proizvodov.

CIP – kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

030.3=163.6

VELIKI splošni leksikon : v osmih knjigah / [urednica Marija
Javornik]. – Ljubljana : DZS. 1997 –

Prevod dela: Der Knaur – Universallexikon in 15 Bänden
Knj. 1: A–C. – 1997

ISBN 86-341-1284-5
1. Javornik, Marija
16769373

SODELAVCI PRI NEMŠKI IZDAJI

Urednika

WOLF KEIENBURG, RUDOLF RADLER

Avtorji

dr. BARBARA BACKHAUS (*genetika*)
GABRIELE BADER-GRIEBMEYER (*moda*)
dr. ELMAR BERNHARD (*kultura jv. Azije*)
dr. KARL BINSWANGER (*orientalistika*)
dr. HENNING BISCHOF (*predkolumbijske kulture*)
ROLAND BISCHOFF (*zoologija, kmetijstvo, gozdarstvo*)
dr. ULRICH VON BOCK UND POLACH (*medicina, farmakologija*)
JULIUS BOHUS (*šport*)
dr. KLAUS BORN (*ljudstva*)
WILHELM BRANDL (*filozofija*)
dr. KAI BRODERSEN (*antična zgodovina*)
dr. DIETER BROSCHE (*strojništvo*)
dr. RÜDIGER VON BRUCH (*zgodovina*)
dr. HANS JOACHIM BRÜNING (*pravo*)
PETER BUDDEBERG (*arhitektura*)
PETRA CHRISTOHERSEN (*indologija*)
dr. ADOLF DENZ (*jezikoslovje*)
JOHANNES DETERMANN (*tisk*)
dr. KARL DICKOPF (*zgodovina*)
dr. HERBERT DINKEL (*zgodovina*)
dr. UWE EBEL (*nordijska književnost*)
dr. WOLFGANG EITEL (*romanska književnost*)
FELICITAS ENGLISCH (*filozofija*)
CHRISTIAN EPELSHEIM (*kemija, računalništvo, strojništvo*)
THORWALD EWE (*biokemija*)
dr. EBERHARD FAHRBACH (*oceanografija*)
dr. JUTTA FEIST-KOHLER (*zoologija*)
ERNST FERBER (*vojaško področje*)
dr. NIKOLAUS FLUELER (*Švica*)
HANNELORE FORSTER (*etnologija*)
dr. ULRICH FREITAG (*kartografija*)
dr. AUGUST FRÖSCHLE-FIRNMANN (*geografija*)
dr. JÜRGEN GERSTENMAIER (*pedagogika*)
dr. ELISABETH GIESE (*antična umetnost*)
dr. GUNTER GLAUERT (*geografija*)
dr. STEPHAN VON GNIELINSKI (*geografija*)
dr. KLAUS GÖTZE (*medicina, farmakologija*)
dr. LUTZ GÖTZE (*jezikoslovje*)

dr. PETER GRÄF (*geografija*)
dr. HANS JOACHIM GREGOR (*antropologija*)
dr. ERWIN GRÖTZBACH (*geografija*)
dr. CAREL TER HAAR (*nizozemska književnost*)
dr. BRIGITTE HABERER (*nemška književnost*)
dr. HANS HALBEY (*pisave, založništvo*)
dr. HANS-JOACHIM HÄRTEL (*književnost v. in jv. Evrope*)
dr. GÜNTHER HARTUNG (*kemija*)
EDGAR HARVOLK (*etnologija*)
URSULA HERMANN (*tujke*)
dr. HANS HEUSER (*vinarstvo*)
HELMUT HILLER (*pisave, založništvo*)
dr. BURKHARD HOFMEISTER (*geografija*)
dr. KLAUS HORMANN (*geografija*)
dr. DIETER HUHN (*hematologija*)
dr. FRITZ JENSCH, M. A. (*glasba*)
dr. HANS KALETSCH (*zgodovina*)
dr. WILHELM KALFF (*filozofija, psihologija, pedagogika*)
HARTMUT KAMP (*zgodovina*)
dr. ADOLF KARGER (*geografija*)
ANNE-ROSE KATZ-STEINER (*film, gledališče, ples, mediji*)
dr. GUNTER KEIZ (*ribištvo*)
dr. WILFRIED KELLER (*geografija*)
dr. GÜNTHER KIEBLING (*vojaško področje*)
dr. MILAN KLIMA (*anatomija, histologija, embriologija*)
dr. INGE-LORE KLUGE (*japonska književnost in umetnost*)
dr. RICHARD KNERR (*fizika, matematika, igre*)
dr. HANS-PETER KOSAC (*geografija*)
dr. GEORG KOSSAK (*zgodovina*)
dr. CHRISTOPH KRAIKER (*psihologija*)
dr. JÖRG KRÄMER (*glasba*)
dr. HORST KREß (*embriologija, fiziologija*)
GUDRUN KRÜGER (*geografija*)
dr. ANNEMARIE KUHN-WENGENMAYR (*umetnost*)
dr. FRED KURT (*splošna biologija, zoologija*)
dr. MICHAEL LACHNER (*sinologija*)
dr. AMEI LANG (*zgodovina*)
GEORG LEDIG (*sociologija*)
dr. KARL LENZ (*geografija*)
dr. BARBARA LINNER (*judaistika*)
dr. WOLFGANG LIPPERT (*botanika*)
dr. JÜRGEN MARKL (*fiziologija, citologija*)
dr. ADELHEID METTE (*indologija*)
THOMAS METZGER (*sociologija*)
KLAUS MITTERMAIER (*geografija*)
dr. MAX MITTLER (*geografija*)

dr. DOROTHÉE MÜLLER (*evropska umetnost*)
dr. HANS-PETER MÜLLER (*teologija*)
de. RAINER A. MÜLLER (*zgodovina*)
dr. STEFAN MÜLLER-KUNZ (*Švica*)
CLAUS NIEDERMAIER (*podjetja*)
MARIANNE NUß (*ljudstva*)
dr. OTTO OBERHOLZER (*nordijska književnost*)
dr. REINHARD PAESLER (*geografija*)
KLAUS PESTER (*poklici*)
dr. WOLFGANG PFEIFFER (*zoologija*)
dr. ULRICH PIETRUSKY (*geografija*)
dr. ALBRECHT FREIHERR VON PÖLNITZ (*geografija*)
dr. INGEBORG VON POSER UND GROß-NAEDLITZ (*živilska tehnologija*)
dr. HELMUT PRESSER (*pisave, založništvo*)
dr. HOLGER PREUSCHOFT (*antropologija, paleontologija*)
SIGNE PREUSCHOFT (*psihologija*)
dr. LEO PRIJS (*judaistika*)
ADAM QUINTUS (*tehnika*)
dr. JOSEF H. REICHHOLF (*ekologija*)
dr. GISLIND M. RITZ (*etnologija*)
dr. ALBRECHT ROESLER (*glasba*)
WOLFGANG RÖSSIG (*romanska književnost*)
HORST-HENNEK ROHLFS (*geografija*)
ATTILA J. ROOS (*tehnika*)
dr. RAINER ROTH (*meteorologija, klimatologija*)
dr. PAUL RUMP (*gospodarstvo*)
dr. KARL RUPPERT (*geografija*)
dr. KARL-FERDINAND SCHÄDLER (*afriška umetnost*)
PETER-JOCHEN SCHÄFER (*meteorologija*)

dr. HEINZ SCHAMP (*geografija*)
dr. ERHARD SCHIEFER (*ugrofijska književnost*)
dr. HELMUT SCHINDLER (*predkolumbijske kulture*)
KLARA SCHREINER (*psihologija*)
LOTHAR SCHUCKERT (*zgodovina*)
dr. WALTER SCHUMANN (*geologija, mineralogija*)
ROBERT SPENGLER (*tehnika*)
dr. WALTER SPERLING (*geografija*)
dr. THOMAS STEIB (*vrtnarstvo*)
dr. REINHARD STEINER (*umetnost*)
dr. CLEMENS MARIA STEUER (*Avstrija*)
mag. HEINZ STEUER (*geografija, Avstrija*)
dr. GUSTAV STRATIL-SAUER (*geografija*)
RENATE STRAUBE (*zgodovina odkritij*)
dr. WOLF TIETZE (*geografija*)
dr. GERHARD TOMCZAK (*oceanografija*)
dr. LOTHAR TRÄGER (*biokemija, fiziologija*)
MANFRED VEIT M. A. (*geografija*)
dr. FRIEDRICH VETTER (*geografija*)
dr. PETER P. WALLER (*geografija*)
THOMAS WEYH (*tehnika*)
dr. HANS-THEO WEYHOFEN (*katoliška teologija*)
dr. ULRICH WIECZOREK (*geografija*)
HERBERT WIESNER (*nemška književnost*)
dr. DIETER WITT (*živilska tehnologija*)
dr. KLAUS-JÜRGEN ZAADHOF (*bakteriologija*)
dr. HEINRICH ZECH (*šport*)
ROLF ANDREAS ZELL (*genetika, citologija, hematologija*)
RENATE ZESCHNITZ (*anglosaška književnost*)
dr. HEINZ-GERHARD ZIMPEL (*geografija*)

SODELAVCI PRI SLOVENSKI IZDAJI

MARKO ALJANČIČ (*zoologija/sesalci, splošna biologija*, prevod, priredba)
BRONISLAVA AUBELJ (pregled grških in latinskih imen, nova gesla)
SAŠO AVSEC (*fizika, kemijska procesna tehnika, splošna tehnika, strojništvo*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. MARJA BEŠTER (*jezikoslovje*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. IVAN BELE (*kazensko pravo*, prevod, priredba, nova gesla)
mag. ZORAN BELEC (*gozdarstvo*, prevod, priredba, nova gesla)
MARJANA BENČINA (*ameriška, nemška in nizozemska književnost*, prevod)
IGOR EVGEN BERGANT (*šport*, strokovna redakcija, nova gesla)
dr. FRANCE BERNOT (*meteorologija*, prevod)
MARKO BERTOK (*ribištvo*, strokovna redakcija, nova gesla)
VIDA BONAČ (*zavarovalništvo*, prevod, priredba, nova gesla)
ANDREJA BRICELJ (*medicina*, prevod, *lovstvo*, prevod, priredba)
dr. JAN CARNELUTTI (*zoologija/metulji*, prevod, priredba, nova gesla)
IZA CIGLENEČKI (*medicina*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. BOJAN DJURIĆ (*antična umetnost, antična zgodovina*, prevod, priredba)
MOJCA DOBNIKAR (*sociologija*, prevod)
PAVEL DOLENC (*kazensko pravo*, prevod, priredba, nova gesla)
ZDENKA ERBEŽNIK (*filozofija, tujke*, prevod, priredba)
MARIO FAKIN (*splošna tehnika*, prevod)
LJUBA FENDE (*tisk*, prevod, priredba)
dr. ALEŠ GALIČ (*civilno pravo*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. JOŽE GASPERIČ (*elektrotehnika, elektronika*, strokovna redakcija)
DAMIR GLOBOČNIK (*likovna umetnost*, prevod, priredba)
TINKA GOLOB (*portugalska književnost*, prevod naslovov posameznih del)
VERA GREGORAČ (*glasba*, prevod, priredba)
dr. PETER GRILC (*civilno pravo*, prevod, priredba, nova gesla)
HILDA HAŠAJ (*nemška književnost*, prevod)
LENA HOLMQVIST (*nordijska književnost*, prevod)
BOGDAN HORVAT (*zoologija/žuželke*, prevod, priredba, nova gesla)
mag. ŠTEFAN HORVAT (*kazensko pravo*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. BOŽO IGLIČ (*kemijska procesna tehnika*, strokovna redakcija)
dr. ALOJZ IHAN (*bakteriologija*, prevod, priredba)
BREDA ILICH-KLANČNIK (*likovna umetnost*, prevod, priredba, nova gesla)

dr. FRANC JAKOPIN (*romunska književnost*, prevod naslovov posameznih del)
dr. VID JAKULIN (*kazensko pravo*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. ANTON JANKO (*nemška književnost*, izbor gesel v nemškem geslovniku)
mag. MARIJA JAVORNIK (*rodoslovna debela*, prevod)
dr. FRANE JERMAN (*filozofija*, strokovna redakcija, nova gesla)
mag. BORIS JESIH (*zgodovina*, prevod, priredba, nova gesla)
mag. LUDVIK JOŠAR (*protestantska teologija*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. MIHAEL JOŽEF TOMAN (*zoologija/ribe*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. MIHA JUHART (*civilno pravo*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. BRANKA KALENIČ-RAMŠAK (*španska književnost*, prevod naslovov posameznih del)
BOJAN KAVČIČ (*film*, prevod, priredba, nova gesla)
VITA KILAR (*baltska, italijanska, novogrška, novolatinska, španska, portugalska, južnoameriška, romunska književnost*, prevod)
IDA KNEZ (*geografija*, prevod, priredba)
MARIJA KNEZ-BERGANT (*šport*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. PETER KOBE (*kazensko pravo*, priprava geslovnika)
BORUT KORUN, dr. med. (*indijanska ljudstva*, prevod, priredba)
dr. JANKO KOS (*slovenska književnost*, predlog novih gesel, geslo slovenska književnost)
NINA KOZINC (*afriška umetnost, etnologija*, prevod)
mag. METKA KRALJ (*antropologija, biokemija, genetika, okolje, raziskovalci*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. FEDOR KREJČI (*medicina*, preglednica o zastrupitvah)
MARJANA KRIŽAJ (*ples*, prevod)
dr. MARTINA KRIŽAJ-ORTAR (*jezikoslovje*, nova gesla)
dr. ALOJZ KRIŽMAN (*splošna tehnika, strojništvo*, strokovna redakcija)
dr. IVAN KRISTAN (*ustavno pravo*, prevod, priredba, nova gesla)
SAMO KRUŠIČ (*splošna religiologija*, prevod)
MARKO KUMAR (*tisk*, strokovna redakcija, nova gesla)
dr. PRIMOŽ KURET (*glasba*, strokovna redakcija, nova gesla)
SAMO KUŠČER (*računalništvo*, strokovna redakcija, nova gesla)
JARO LAJOVIC, dr. med. (*medicina*, strokovna redakcija, *fiziologija*, prevod, priredba)
dr. GORAZD LEŠNJAK (*matematika*, prevod, priredba, nova gesla)

JANKO LOJEN (*splošna tehnika, strojništvo*, strokovna redakcija)
mag. GORAZD LOJEN (*splošna tehnika, strojništvo*, strokovna redakcija)
JANEZ LUŠTREK (*denarne enote*, preglednica)
dr. BREDA LUTHAR (*mediji*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. JOŽE MAČEK (*fitomedicina, kmetijstvo*, prevod, priredba, nova gesla)
TADEJ MARKUN (*elektronika, kemijska procesna tehnika, lesarstvo, regulacijska tehnika*, prevod)
VANESA MATAJC (*češka, poljska, hrvaška, bosanska, jugoslovenska, ruska, bolgarska književnost*, prevod)
dr. MARIJAN MEDIČ (*lesarstvo*, pregled prevoda, priredba)
dr. ZDENKO MEDVEŠ (*pedagogika*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. DUŠKA MEH (*medicina*, prevod, priredba)
dr. FRANC MERZELJ (*lesarstvo*, pregled prevoda, priredba)
dr. BLAŽ MESEC (*psihologija*, prevod, priredba, nova gesla)
mag. HELENA MIHELČIČ (*ekonomija*, nova gesla)
dr. MIRAN MIHELČIČ (*ekonomija*, nova gesla)
dr. VEKOSLAV MIHEVC (*lesarstvo*, pregled prevoda, priredba)
dr. MIRA MILADINOVIČ-ZALAZNIK (*nemška književnost*, izbor gesel v nemškem geslovníku)
HENRIK NEUBAUER, dr. med. (*ples*, prevod, priredba)
dr. IRENA NOVAK-POPOV (*slovenska književnost*, nova gesla)
dr. JANEZ OREŠNIK (*jeziki*, strokovna redakcija)
ŠTEFAN OŠTIR (*kmetijstvo, mlekarstvo*, prevod, priredba, nova gesla)
DAMJAN J. OVSEC (*slovenska in slovenska mitologija*, nova gesla)
mag. JOŽE PAVLIČ DAMIJAN (*ekonomija*, prevod, priredba, nova gesla)
FRANC PAVLIN (*kmetijstvo*, nova gesla)
FRANC PEČELIN (*vojaško področje*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. ZDRAVKO PETKOVŠEK (*meteorologija*, strokovna redakcija, nova gesla)
TOMISLAV PIRC (*glasba*, pregled gesel, nova gesla)
dr. SAŠA PIRKMAIER (*lesarstvo*, pregled prevoda, priredba)
mag. ALEŠ POGAČNIK (*filozofija*, strokovna redakcija, nova gesla, *glasba*, pregled gesel, nova gesla)
JELKA POGAČNIK (koordinacija avtorjev za področje zoologije in botanike)
dr. DRAŽIGOST POKORN (*medicina*, pregled gesel o prehrani)
dr. ADA POLAJNAR-PAUČNIK (*civilno pravo*, priprava geslovníka)
MILENA POLANIČ (*indijska, japonska, kitajska, orientalska književnost*, prevod)
IVAN PUCKO (*vzhodna Cerkev*, prevod)
BREDA RAJAR (*moda*, prevod, priredba, nova gesla)
mag. ZDENKO RAJHER (*vinarstvo*, prevod, priredba, nova gesla)
mag. PAVLA RANZINGER (*astronomija*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. JOŽE RESNIK (*lesarstvo*, pregled prevoda, priredba)
dr. JANEZ ROTAR (gesla bosanska, hrvaška, makedonska, srbska in črnogorska književnost)
dr. VINKO ROZMAN (*lesarstvo*, pregled prevoda, priredba)

LIDIJA SAJE (*igre, prehrana*, prevod)
MARIJA SAKSIDA (*elektrotehnika*, prevod)
TOMAŽ SAKSIDA (*elektrotehnika, kemijska procesna tehnika, podjetja*, prevod)
IRENA SAMIDE (*gledališče, založništvo*, prevod, priredba, nova gesla)
mag. GABRIJEL SELJAK (*botanika/glive*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. VLADIMIR SIMIČ (*pravna zgodovina*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. ALEKSANDER SITAR (*slovenski znanstveniki*, nova gesla)
dr. IGNAC SIVEC (*zoologija/žuželke*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. PETER SKOBERNE (*botanika*, prevod, priredba, nova gesla, *okolje*, nova gesla)
dr. INGRID SLAVEC-GRADIŠNIK (*etnologija*, strokovna redakcija, nova gesla)
NATAŠA SMOLAR (*botanika/alge*, prevod, priredba, nova gesla)
VID SNOJ (*splošna religijologija*, strokovna redakcija)
dr. CIRIL SORČ (*katoliška teologija*, strokovna redakcija, nova gesla)
MARIJA STANKOVIČ (*tekstil*, prevod, priredba)
MILUTIN STANKOVIČ (*tekstil*, strokovna redakcija)
dr. LOVRO STANOVNIK (*farmakologija*, prevod, priredba, nova gesla)
ROK STERGAR (*zgodovina*, prevod, priredba, nova gesla)
JANEZ STERGAR (urednik za *zgodovino*, strokovna redakcija, nova gesla)
ALENKA STRDIN (*medicina*, prevod, priredba, nova gesla)
mag. JELKA STRGAR (*botanika, vrtnarstvo*, prevod, priredba)
POLONCA SVETLIN-GVARDJANČIČ (*ugrofijska književnost*, prevod)
dr. ALENKA ŠIVIC-DULAR (*jeziki*, strokovna redakcija)
dr. NEVA ŠLIBAR (*nemška književnost*, izbor gesel v nemškem geslovníku)
dr. ZMAGO ŠMITEK (*ljudstva*, strokovna redakcija)
dr. MARIJA ŠTEFANČIČ (*antropologija*, strokovna redakcija, nova gesla)
dr. PAVLA ŠTRUKELJ (*neevropske umetnosti, kulture in religije*, strokovna redakcija, nova gesla)
dr. JASNA ŠTRUS (*citologija, embriologija*, prevod, priredba, nova gesla)
ANTON ŠTUHEC (*strojništvo*, prevod)
dr. IVAN ŠTUHEC (*etologija*, prevod)
dr. MATJAŽ ŠTUHEC (*fizika*, prevod)
HANKA ŠTULAR (*likovna umetnost*, prevod, priredba, nova gesla, dodatki o *umetnostnozgodovinskih spomenikih* v Sloveniji)
dr. KAZIMIR TARMAN (*ekologija*, strokovna redakcija)
dr. NIKOLAJ TORELLI (*lesarstvo*, strokovna redakcija, nova gesla)
BORUT TRAPEČAR, dr. vet. med. (*veterina, zoologija*, prevod, priredba, nova gesla)
VERA TROHA (*italijanska književnost*, prevod naslovov posameznih del)
PETER TRONTELJ (*zoologija/ptiči*, prevod, priredba)
dr. IVAN TURK (*ekonomija*, strokovna redakcija, prevod, priredba, nova gesla)
MARKO URBANJA (*katoliška teologija*, prevod)

PAVLA URŠIČ-KUNEJ (koordinacija avtorjev za področje glasbe)
AMANDA VALIČ (*ribištvo*, prevod)
ŠTEFAN VEVAR (*gledališče*, strokovna redakcija, nova gesla)
NADA VILHAR (*zgodovina*, prevod)
dr. TOMO VIRK (urednik za *književnost*, strokovna redakcija, nova gesla)
dr. JOŽE VOGRINC (*sociologija*, strokovna redakcija, nova gesla)
MATEJA VRANIČAR (*ekonomija*, priredba, nova gesla)
mag. BARBARA VREČKO (*mednarodno pravo*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. DANI VRHOVŠEK (*botanika/alge*, strokovna redakcija, nova gesla)
IRENA ZAVRL (*ekonomija*, prevod)
DAMJANA ZELNIK (*zgodovina*, prevod, priredba)
dr. ALEKSANDER ZIDANŠEK (*fizika*, prevod)
dr. JANEZ ZOR (*glagolica in cirilica*, preglednica)
dr. MAJDA ZOREC-KARLOVŠEK (*kemija*, prevod, priredba)
mag. ZVONKA ZUPANIČ-SLAVEC, dr. med. (*slovenski zdravnik*, nova gesla)
dr. FRANCI ŽIBERT (*ekonomija*, strokovna redakcija za področje javnih financ)
dr. DEJAN ŽLAJPAH (*gradbeništvo, računalništvo*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. MARTIN ŽNIDERŠIČ (*založništvo*, strokovna redakcija, nova gesla)

Sodelavci Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti

dr. METKA BÖGEL-DODIČ (*ekologija*, prevod)
TAMARA BOSNIČ (*geografija*, prevod)
dr. DRAGAN BOŽIČ (*arheologija*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. SLAVKO CIGLENEČKI (*arheologija*, prevod, priredba, nova gesla)
mag. FRANC CIMERMAN (*geologija, mineralogija, paleontologija*, prevod, priredba, nova gesla)
BORUT DROBNJAK (*geografija*, prevod)
dr. JANEZ DULAR (*arheologija*, prevod, priredba, nova gesla)
JERNEJA FRIDL (*geografija*, nova gesla)
dr. METKA FURLAN (*indoevropeskostika*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. MATEJ GABROVEC (*geografija*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. STANKO GRANDA (*rodoslovna debela*, pregled)
dr. JANA HORVAT (*arheologija*, prevod, priredba, nova gesla)
MAURO HRVATIN (*geografija*, nova gesla)
DRAGO KLADNIK (*geografija*, prevod, priredba, nova gesla)
mag. JANJA KOGOVSŠEK (*kras*, prevod)
dr. DUŠAN KOS (*zgodovina, pisave*, prevod, priredba, nova gesla)
POLONA KOSTANJEVEC (izgovarjava)
dr. DUŠAN KUŠČER (*geologija, mineralogija*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. OTO LUTHAR (*zgodovina*, prevod, priredba)
MARKO MARINČIČ (*antična zgodovina*, prevod, priredba)

dr. KAREL NATEK (*geografija, oceanografija, kartografija, raziskovalci*, izbor gesel v nemških geslovnikih, prevod, priredba)
dr. MILAN OROŽEN ADAMIČ (*geografija*, nova gesla, sodelovanje pri pripravi zemljevidov)
MIHA PAVŠEK (*geografija*, prevod zemljevidov, nova gesla)
dr. DRAGO PERKO (*geografija*, strokovna redakcija, nova gesla)
dr. MARIO PLENIČAR (*geologija, mineralogija, paleontologija*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. ANDREJ PLETERSKI (*arheologija*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. FRANCKA PREMK (*judovska književnost*, prevod, priredba)
VERONIKA ROT (*geografija*, prevod)
dr. JURIJ SENEGAČNIK (*geografija*, prevod, priredba)
JURIJ SENEGAČNIK (*geografija*, prevod, priredba)
SONJA STERGARŠEK (*angleška in francoska književnost*, prevod)
dr. MARJETA ŠAŠEL KOS (*antična zgodovina*, priprava geslovnika, pregled gesel)
NATAŠA ŠTEFANIČ (*geografija*, prevod)
dr. MAJA TOPOLE (*geografija*, prevod zemljevidov)
ALFRED TRENZ (*antična zgodovina*, prevod, priredba)
dr. IVAN TURK (*arheologija*, prevod, priredba, nova gesla)
dr. DRAGICA TURNŠEK (*geologija, mineralogija*, prevod, priredba, nova gesla)
MILOJKA ŽALIK HUZZAN (navodila za oblikovanje gesel in računalniška obdelava gesel; koordinacija med DZS in ZRC SAZU)

S posameznimi prispevki so sodelovali

FRANCI DERŽANIČ
ALEKSANDER KOGOVSŠEK
mag. IGOR KRANJČ
dr. LJUBICA MARJANOVIČ UMEK
BRANE NASTRAN
PRIMOŽ PAVLIN
dr. BORIS SKET

Lektorji

IRENA ANDROJNA-MENCINGER
EVA BLUMAUER
NADA COLNAR
VESNA ČOPIČ
TATJANA HOSTA
LIDIJA JURMAN
LUDVIK KALUŽA
TINKA KOS
ALEKSANDRA KOZAROV
MARJANA LAVRIČ
DORA MALI
NUŠA RADINJA
ANA STAREŠINIČ
ĐURĐA STRSOGLAVEC
NIVES VIDRIH
BARBARA ZUPAN ROGELJ
ALEKSANDER ZUPANC

PREDGOVOR

V založbi DZS smo že dalj časa ugotavljali, da med slovenskimi bralci vlada veliko zanimanje za splošni leksikon, obsežnejši in izčrpnější od tistih, ki so jim bili na voljo. Po temeljitem izbiranju in tehtanju, kakšno naj bi bilo takšno delo po obsegu in kakšna naj bi bila njegova vsebinska zasnova, smo za predlogo VELIKEGA SPLOŠNEGA LEKSIKONA izbrali Knaurov splošni leksikon, delo sodelavcev Leksikografskega inštituta iz Münchna.

Knaurov splošni leksikon je najprej izšel v 15 knjigah v nakladi 200.000 izvodov. Potem ko je založba Knaur zamenjala lastnika, je v letih 1994–96 na podlagi prej zbranega gradiva izšel Bertelsmannov splošni leksikon v 24 knjigah (manjšega formata kot pri prejšnji izdaji), prav tako v 200.000 izvodih. Bertelsmannov splošni leksikon je dopolnjena in aktualizirana izdaja Knaurovega splošnega leksikona in poudariti je treba, da smo pri pripravi slovenske izdaje upoštevali vse dopolnitve in spremembe, ki so jih za Bertelsmannov splošni leksikon pripravili v Leksikografskem inštitutu v Münchnu: od takšnih, kot so podatki o novonastalih državah (vse predstavitve so opremljene z zemljevidi in slikami), do takšnih, kot so zadnji podatki o številu prebivalcev mest, držav, novih članicah zvez, dobitnikih nagrad v zadnjih letih ipd.

Knaurov splošni leksikon je bil na nemškem trgu zelo dobro sprejet, o tem priča tudi število prodanih izvodov. Nemški avtorji so pri delu vseskozi upoštevali načelo, da morajo biti v velikem in splošnem leksikonu poljudno, hkrati pa znanstveno zanesljivo predstavljena temeljna znanja z vseh področij človekovega védenja in da mora biti leksikon uporaben za čim širši krog bralcev. To načelo smo pri pripravi slovenske izdaje spoštovali tudi sami.

Brez dvoma je prva težava, ki se pojavi pri pripravljanju takšne izdaje, težava z izbiro gesel. Res je, da je vsak leksikon, ki nastaja na kakšnem govornem območju, zaznamovan s posebnostmi tega območja. Tako na primer vsak narod pripisuje poseben pomen tudi dogodkom in osebnostim, ki ne veljajo za prelomne ali pomembne po vsem svetu, so pa odločilno zaznamovali zgodovino in podobo posameznega naroda. V založbi je že ustaljena praksa, da vsako tovrstno izdajo, ki jo pripravimo po tuji predlogi, za slovenske bralce priredimo. Pri pripravi VELIKEGA SPLOŠNEGA LEKSIKONA je to pomenilo, da smo nekatera gesla izločili, druga dopolnili, nekaj pa smo jih dodali; nekaterim smo pri tem dodali še slike in zemljevide. Omeniti je treba, da je velika prednost Knaurovega splošnega leksikona (vezanega na nemški, avstrijski in švicarski prostor), v primerjavi npr. z angleškimi, ameriškimi ali francoskimi izvirniki, umeščenost v srednjeevropski prostor, kamor s svojo zgodovino in kulturo sodimo tudi sami. Seveda so poleg splošnih ali za kakšen kulturnozgodovinski prostor skupnih znanj še področja, ki jih vsaka država ureja bolj ali manj samostojno. Če naštejemo samo nekatera, so takšna na primer pravo, pedagogika, ekonomija. Razlagam številnih, lahko bi rekla univerzalnih pojmov s teh področij smo dodali gesla, kjer so predstavljeni naša pravna ureditev, naš šolski sistem, naša praksa pri urejanju gospodarskih vprašanj in podobno. Pri tovrstnem prirejanju gradiva se mi zdi opiranje na dela, ki so se potrdila in uve-

ljavila v tujini, smiselno; navsezadnje je kakovostna predloga zagotovilo, da bo v leksikonu zajeta široka paleta védenja. Skupaj s strokovnjaki za posamezna področja smo se potrudili, da je v leksikonu tudi čim več gesel, ki so za slovenski prostor posebej pomembna.

Zaradi vsega navedenega je bilo zelo pomembno, da smo se z lastnikom avtorske pravice dogovorili, da sami presodimo, katera gesla bomo izpustili, katera gesla, pomembna za slovenski prostor, dodali, v kakšni obliki bomo leksikon izdali, torej da smo o izbiri, dolžini itd. gesel, o številu, formatu in opremi knjig lahko odločali sami.

Pri izbiranju predloge za slovensko izdajo nismo smeli pozabiti niti na to, da mora biti leksikon hkrati primerno obsežen in cenovno še sprejemljiv za slovenski knjižni trg. Tudi glede tega se nam je zdel ustrezen prav izbrani leksikon.

Naj na kratko predstavim še, kako smo se lotili pripravljanja VELIKEGA SPLOŠNEGA LEKSIKONA. S projektom smo se začeli ukvarjati v začetku leta 1994, ko nam je Leksikografski inštitut iz Münchna zaradi lažje organizacije dela poslal izpise gesel po posameznih področjih (gesla so v leksikonu sicer razvrščena po abecedi). Na podlagi teh smo poiskali sodelavce. Za sodelovanje smo se najprej dogovorili z Znanstvenoraziskovalnim centrom Slovenske akademije znanosti in umetnosti; ta oziroma njegovi inštituti so nam bili pripravljene zagotoviti strokovno pomoč pri pripravi gesel z nekaterih področij. Približno tretjino gradiva so prevzeli njihovi strokovnjaki, druge sodelavce smo pridobili večinoma na fakultetah Univerze v Ljubljani in Mariboru in različnih inštitutih. Če je le bilo mogoče, je posamezno področje prevzel strokovnjak, ki je gradivo prevedel in hkrati poskrbel za morebitne dodatke (tj. za dodatke k posameznim geslom in za nova gesla). Če to ni bilo mogoče, smo gradivo prevedli, prevod pa je preveril in ga z dodatki dopolnil strokovnjak za področje.

Obseg gesel v VELIKEM SPLOŠNEM LEKSIKONU je približno enak kot v izvorniku, to pomeni, da je gesel okoli 100.000. Pomembna odlika VELIKEGA SPLOŠNEGA LEKSIKONA je bogastvo slik, zemljevidov, ilustracij, preglednic, rodoslovnih debel, ki dopolnjujejo gesla. V tako imenovanih kratkih pregledih na dvojnih straneh je podrobneje predstavljeno tisto, kar je na kakšnem področju posebej pomembno ali za bralce posebej zanimivo; tudi te strani so bogato ilustrirane. Gesla so opremljena s številnimi kazalkami, ki bralca napotujejo od enega gesla k drugemu oz. drugim, k slikam, h kratkim pregledom ipd.

Zaradi obsežnosti in raznovrstnosti gradiva, zbranega v VELIKEM SPLOŠNEM LEKSIKONU, so morali strokovni sodelavci pri pripravljanju tega marsikaj urediti, doreči, sistematizirati in tudi popraviti; številni med njimi so pri svojem delu orali ledino. Posebej to velja za lektorje, saj so ti pri pregledu gesel poiskali nemalo izvirnih jezikovnih rešitev.

Vsem sodelavcem se za trud najlepše zahvaljujem, kajti brez njihovega prispevka VELIKI SPLOŠNI LEKSIKON ne bi bil takšen, kot je. Upam, da bo kot neizčrpna zakladnica podatkov zadovoljil radovednost slovenskih bralcev in prispeval k njihovi vsestranski informiranosti.

Marija Javornik

NAPOTKI ZA UPORABNIKA

Abecedni red

Gesla so po abecedi razvrščena glede na celotne (krepko natisnjene) geselske besede, npr. **alotrija**, **alotropija**, **alpaka**, **al pari**, **Alpe** itd., pri čemer presledki med besedami niso upoštevani. Če so geselske besede enake, so uvrščene glede na besede, ki jim sledijo, npr. **Baker** Carroll, **Baker** Chet, **Baker** James itd.

Če je v geselski besedi črka z diakritičnim znamenjem, npr. ä, é, ï, í itd., je beseda uvrščena, kot da črka ne bi imela diakritičnega znamenja, npr. **Bacon**, **Bácska**, **Bács-Kiskun**, **Bacsó**, **Bacteria** ipd.

Če se geselski besedi razlikujeta samo po črki z diakritičnim znamenjem, ima prednost tista s črko brez diakritičnega znamenja, npr. **Burger**, **Bürger**; **Camus**, **Camús** ipd.

Če se geselski besedi razlikujeta samo po začetnici, ima prednost tista z veliko začetnico, npr. **Atlas** (gorovje), **atlas** (knjižna zemljevidov).

Navzkrižne reference

Kazalka pred besedo ali besedno zvezo opozarja, da je pojem za njo razložen v samostojnem geslu. Kazalka stoji neposredno pred geslom, npr. J. S. →Bach, →avstrijska nasledstvena vojna. Navzkrižne reference se v besedilu pojavljajo samo tam, kjer je s tem zagotovljeno boljše razumevanje gesla, zato reference niso navedene pri vseh imenih, dogodkih, pojmihi ipd., ki imajo svoja gesla. Če torej naletite na ime ali izraz, o katerem bi radi zvedeli več, ga poiščite po abecednem redu, čeprav vas k njemu ne usmerja kazalka.

Slikovno gradivo

Slike, preglednice in zemljevidi so navadno na isti strani kot gesla, na katera se nanašajo, ali na sosednji strani. Geslo, ki ga slika dopolnjuje, je v podpisu pod njo natisnjeno polkrepko in večinoma mu je dodana kratka razlaga. Če slike ni bilo mogoče razvrstiti na eno od strani v bližini gesla, je v robnem stolpcu vedno navedena stran, kjer boste sliko našli, npr. **ahat**: slika str. 52.

Če slika prikazuje umetniško delo, je naveden tudi kraj, kjer je to shranjeno. Ime muzeja, galerije ipd. je, če je le bilo mogoče, zapisano v izvirni obliki (npr. London, British Museum). Napotila k drugim slikam, zemljevidom, preglednicam itd., povezanim z geslom, so v robnem stolpcu in označena s posebnim znakom ©, npr. © **amazonit**: druga slika →dragi kamni; © **bernardinec**: slika →psi (preglednica).

Enak znak napotuje k t. i. *kratkemu pregledu*; tam so v besedi in sliki podrobneje predstavljena za bralce posebej zanimiva gesla, npr. © **anatomija**: glej tudi *kratek pregled*.

Enakozvočnice

Če je geselska beseda v rabi na različnih področjih védenja, so razlage združene v enem geslu ter razmejene s krepko na-

tisnjenimi številkami in navedbo področja, npr. **atlas**, **1** *kar-tografija*: ...; **2** *anat.*: ...

Če ima pojem različne pomene na istem strokovnem področju, so razlage ločene z navadno tiskanimi zaporednimi številkami, npr. 1. ...; 2. ... ipd.

V istem geslu so obravnavani tudi vsi člani družine z enakim priimkom (bližnji in daljni sorodniki); razporejeni so po starosti, od najstarejšega do najmlajšega, npr. **Astor**, **1** Johann Jakob, ...; **2** William Waldorf, pravnik J. J. A., ...

Pod isto geselsko besedo nismo združevali osebnih in zemljepisnih imen, npr.: **Aš**, Šalom, pisatelj, polj. Jud, ...; **Aš**, mesto na Češkem, ... V takšnem primeru je po abecednem redu na prvem mestu vedno osebno ime, na drugem zemljepisno.

Vladarji in plemiči

Imena vladarjev in plemičev so zapisana v podomačeni obliki (Henrik, Herman, Ivan, Jurij, Ludvik itd.). To načelo smo upoštevali tudi pri imenih kitajskih cesarjev, čeprav smo sicer za zapis kitajskih imen uporabljali pinjin (npr. cesarica Ciši). Vladarji so razvrščeni po imenih in zaporednih številkah, če se razlikujejo samo po teh, npr. **Alfonz I.**, **Alfonz V.**, **Alfonz X.**, **Alfonz XII.** itd.

Če se imenujejo enako, vendar imajo nekateri ob imenu zaporedno številko, drugi pa ime dežele ali države, ki so ji vladali, smo jih razvrstili glede na letnico rojstva, npr. **Albert I. von Boxhoeveden** (*1229), **Albert I.** (*1255), **Albert Saški** (* ok. 1316), **Albert II.** (*1934) itd.

Členki v imenih

Pri imenih iz vseh evropskih jezikov smo ohranili z veliko začetnico pisan členek pred imenom, npr. **L'Aquila**, **Las Casas**, **Le Havre**, **La Rochelle** (po abecedi uvrščeno pod *L*). Z malo začetnico pisan členek je naveden za imenom, npr. **Alembert**, Jean le Rond d', **Goethe**, Johann Wolfgang von (v abecednem redu pod *A* oz. *G*).

Izvor besed

Pri tujkah je izvor naveden v oglatem oklepaju za geselsko besedo, npr. **akademija** [iz gr.], **akcidenca** [iz lat.], ponekod je naveden tudi prvotni pomen, npr. **Abaton** [gr., 'kamor naj se ne stopi']. Če so deli besede iz različnih jezikov, so navedeni vsi ti jeziki, npr. **akropetalen** [iz gr.-lat.].

Besedni red pri večbesednih geslih

Pri geslih, sestavljenih iz več besed, je praviloma ohranjen besedni red, ki je sicer v rabi: **absorpcijski spekter**, **barvni filter**, **Gran Canaria**, **kolektivna zavest**, **materinsko pravo** ipd. Besedni red je spremenjen samo tam, kjer smo domnevali, da bo uporabnik iskal pojem (npr. nekatera zemljepisna imena in poj-

me iz medicine) pod pomembnejšim delom besedne zveze: **Agulhas Negras, Pico das; Ems, Bad; Everest, Mount; ledvice, rak; ledvice, odpoved** ipd.

Sopomenke

Če ima geselska beseda sopomenko, je ta navedena za geselsko besedo, in to v ležečem tisku, npr. **alotropija, alomorfiija**, ... Pri imenih živali in rastlin je takoj za geselsko besedo navedeno znanstveno ime, sledijo morebitne sopomenke, npr. **alolja** (*Aloë*), *lopatica*, ... Sopomenke so večinoma navedene še enkrat, in sicer na ustreznem mestu glede na abecedni red, z napotilom h geselski besedi, kjer najdete razlago, npr. **alomorfiija** →alotropija. Kazalke ni le, če bi bila sopomenka v neposredni sosesčini geselske besede.

Psevdonimi, vzdevki

Osebe, ki so bolj znane po psevdonimu ali vzdevku kot po pravem imenu, so uvrščene s tem imenom. Pravo ime je navedeno v ležečem tisku za geslom, npr. **Stendhal**, pravo ime *Marie-Henri Beyle*, **Sagan**, *Françoise*, pravo ime *F. Quoirez*, **Prežihov Voranc**, pravo ime *Lovro Kuhar*.

Dela

Dela pisateljev, znanstvenikov ipd. so navedena bodisi med besedilom ali na koncu gesla za oznako – *Dela*: ali – *Druga dela*: (če so v besedilu že navedena kakšna dela). Poskrbeli smo za prevod vseh naslovov, ne glede na to, ali so bila dela pri nas prevedena ali ne; pri tistih, ki so že izšla v slovenskem prevodu, je dodano leto izida v slovenščini. Naslov dela v slovenskem jeziku je natisnjen ležeče, v oklepaju smo ohranili izvorni naslov (razen nekaterih izjem, npr. pri ruskih in grških delih, ker podatka o tem tudi v *Knaurovem splošnem leksikonu* ni bilo) in leto izida originalnega besedila. Primer: **Adamov**, Arthur, ... – *Dela: Parodija* (*La parodie*, 1947), *Vsi proti vsem* (*Tous contre tous*, 52), *Mrtve duše* (*Les âmes mortes*, 60; sl. 63), *Pomlad 71* (*Le printemps 71*, 59; sl. 64), *Če bi se poletje vrnilo* (*Si l'été revenait*, 70).

Tudi *filmi* so v geslih, ki obravnavajo igralce, režiserje ipd., navedeni z naslovi, s katerimi so bili predvajani pri nas, prav tako pa so ohranjeni izvorni naslovi. Le pri najnovejših filmih, ki pri nas še niso bili predvajani, smo navedli samo originalni naslov. Primer: **Altman**, Robert, ... – *Dela: ... Kockar in prostitutka* (*McCabe and Mrs. Miller*, 1970), ...

Pri gledaliških delih je navedeno leto prve uprizoritve, če jo je delo doživelo pred izidom v tiskani obliki. Številka, stavljena visoko pred letnico, pove, za katero zaporedno izdajo gre (npr. ³1972).

Merske enote

Upoštevali smo mednarodni sistem enot (enote SI) in enote za pisovalni polcitatno, npr. hertz, newton, pascal, joule, watt ipd. Pri razlagi merske enote smo v geslu kot sopomenko navedli še podomačeni zapis (herc, njuten, paskal, džul, vat ipd.); te sopomenke so zapisane tudi kot samostojna gesla, ki bralca usmerijo k razlagi pri polcitatno zapisanem imenu. Ko smo imeli pripravljenega že več kot polovico gradiva, je bil v Uradnem listu RS objavljen predpis o zapisovanju merskih enot pri nas. Ta na prvem mestu navaja podomačeno in na drugem polcitatno ime merske enote.

Številčni podatki o državah

Pri številu prebivalcev države, njenega glavnega mesta, šte-

vilčnih podatkih o gospodarstvu ipd. so navedeni najnovejši podatki, ki so nam bili na voljo.

Datumi

so na splošno navedeni po koledarju, ki je veljal, ko se je kakšen dogodek zgodil. Gregorijanski koledar (1582) ni bil uveden v vseh evropskih državah hkrati (to se je zgodilo med letoma 1562 in 1926, prim. →koledar, →časovno štetje). Če so bili dostopni zanesljivi viri, sta za obdobje med razglasitvijo in uveljavitvijo gregorijanskega koledarja navedena dva datuma, 20.11. (31.11). Prvi datum se nanaša na julijanski koledar (→staro štetje), drugi je preračunan na gregorijanski koledar (prim. I. →Newton, M. →Bakunin).

Kraji rojstva in smrti

so navedeni s sedanji imeni, npr. ne Straßburg, ampak Strasbourg, ne Königsberg, ampak Kaliningrad, ne Leningrad, ampak Sankt Peterburg ipd.

Viri slikovnega gradiva

so objavljeni v zadnji (osmi) knjigi leksikona.

Blagovne znamke in patenti

Imena, ki so zaščitena kot blagovna znamka, so označena z znakom ®.

Okrajšave

Pri uporabi okrajšav smo upoštevali načelo, da si zaporedoma ne sledita več kot dve okrajšani besedi. Okrajšave so navedene v posebnem seznamu v uvodnem delu leksikona. Pri podpisih pod slikami in v *kratkih pregledih* nismo uporabljali okrajšav, prav tako niso okrajšane besede oz. besedne zveze, pred katerimi stojijo kazalke. Geselska beseda pa je v besedilu vedno okrajšana s prvo črko oz., če je besed več, s prvimi črkami.

Letnice

Pri zapisovanju letnic iz 20. stoletja pogosto nismo navajali stoletja, če smo presodili, da besedilo zato ne bo manj pregledno. Ponekod smo tako naredili tudi pri nizanju letnic iz drugih stoletij, toda le, če je bilo jasno razvidno, za katero stoletje gre (npr. 1867 finančni min., 89 preds. vlade, 93 preds. države).

Zemljepisna imena

Če je za tuje zemljepisno ime pri nas uveljavljena podomačena oblika ali prevod, je ta v leksikonu vedno geselska beseda z opisom, razlago, v oklepaju pa vedno navajamo izvirno uradno ime oz. pri nelatiničnih in ideografskih pisavah njegov prepis ali prečrkovanje v latinico; v katerem jeziku je izvorno (citatno) ime, posebej ne navajamo, ker se je o tem mogoče poučiti pri podatkih za določeno državo. Npr. **Aljaško gorovje** (*Alaska Range*), **Beringov otok** (*ostrov Beringa*), **Rumena reka** (*Huang He*). Nepodomačena zemljepisna imena navajamo samo v uradnem jeziku države, zapisana so torej tako, kot za svoje območje zahtevajo nacionalne standardizacije: **Melbourne, New Jersey, Rio Grande do Norte, Han Gang**.

Če je v državi več uradnih jezikov (Belgija, Švica), navajamo zemljepisno ime v vseh oblikah: **Antwerpen** (fr. *Anvers*), **Bern** (fr. *Berne*), **Švica** (nem. *Schweiz*, fr. *Suisse*, it. *Svizzera*).

Isto velja za nacionalno mešana ozemlja; glavno geslo je v uradnem jeziku države: **Bolzano** (*Bozen*), **Priština** (*Prishtinë*).

Pri toponimih na slovenskih dvojezičnih obmejnih območjih je na prvem mestu seveda slovenska oblika: **Cedad** (*Cividade del Friuli*), **Gradec** (*Graz*), **Monošter** (*Szentgotthárd*), **Koper** (*Capodistria*).

Navedene so lahko še kakšne druge oblike imena, npr. antično ime, latinsko, na drugih celinah imena v jezikih prvotnih naseljencev in domačinov: **Don** (antični *Tanaïs*), **Bregenz** (kelt.-rim. *Brigantium*), **Kalkuta** (ang. *Calcutta*, hind. *Kalikata* [po boginji Kali]), **Velikonočni otok** (šp. *Isla de Pascua*, polinez. *Rapa-Nui*).

Če reke, gorske verige, pokrajine ... segajo čez več jezikovnih območij, prav tako navajamo vsa imena ali oblike imen: **Donava** (nem. *Donau*, slov., ukr. *Dunaj*, madž. *Duna*, hrv., srb., bolg. *Dunav*, romun. *Dunărea*), **Dneper** (ukr. *Dnipro*, rus. *Dnepr*), **Pireneji** (šp. *Pirineos*, fr. *Pyrénées*), **Brenner** (it. *Brennero*).

Pri zemljepisnih imenih, ki so se v zgodovini spreminjala, navajamo tudi staro ime, lahko jih je več: **Sankt Peterburg**, 1709–1914 *Sankt Peterburg*, 1914–24 *Petrograd*, 24–91 *Leninograd*, **Kaliningrad**, do 1954 *Königsberg*, **Kinšasa** (*Kinshasa*), do 1966 *Léopoldville*, **Podgorica**, 1946–91 *Titograd*. Glavno geslo je vedno današnja uradna oblika, tudi če v praksi (še) ni uveljavljena: **Mjanmar**, prej *Burma*, **Yangon**, prej *Rangun*, *Rangoon*, **Almaty**, prej *Alma-Ata*.

Podomačena in izvorna imena Zemljepisna imena so že sicer zapleteno področje jezikovne kulture, *Veliki splošni leksikon* pa prinaša množico doslej neznanih, manj rabljenih imen, ki jih je bilo pač treba nekako vključiti v slovenski jezikovni sistem. In to ni bilo vselej lahko.

Pri podomačevanju tujih zemljepisnih imen smo se načeloma ravnali po slovenskih pravopisnih napotkih za podomačevanje. Vendar je v leksikonu tudi nekaj odklikov. Seveda smo upoštevali vse doslej uveljavljene in ustaljene podomačene oblike, od kar najmanjšega odmika od izvirnega uradnega imena do popolnega prevoda. Zemljepisna imena, za katera še nimamo uveljavljene podomačene oblike, pa so zapisana v izvirni obliki, tj. v uradnem jeziku posameznih upravnih enot, oz. po načelih Mednarodne organizacije za standardizacijo (ISO). To je bilo tudi stališče našega strokovnega sodelavca z Geografskega inštituta ZRC SAZU, po teh načelih se ravnaajo *Knaurov* in *Bertelsmannov splošni leksikon* ter *Veliki družinski atlas* (DZS, 1992), viri, na katere smo se najbolj opirali.

Podomačena imena Razširjenost podomačenih imen je zelo relativna, odvisna od kulturne dediščine in izročila, od dela sveta in od vrste toponima.

Le redko se za svoja ali prilagojena imena odločamo pri mestih in na sploh naselbinskih imenih. Od starejših imenih je le še nekaj mlajših podomačitev: *Dunaj*, *Rim*, *Firence*, *Neapelj*, *Reka*, *Pulj*, *Ženeva*, *Bruselj*, *Budimpešta*, *Temišvar*, *Konstanca*, *Atene*, *Tebe*, *Tirana*, *Drač*, *Praga*, *Varšava*, *Kijev*, *Vilna*, *Peking*, *Kalkuta*, *Bombaj*, *Hanoj*, *Sajgon*, *Seul*, *Kinšasa*.

Še najbolj dosledno smo podomačevanje izpeljali pri državah, polj celin, oceanov in morij seveda. Pri tem je najti vse stopnje, od najmanjše, le v zapisu ali po izreki prilagojene oblike (*Kanada*, *Čile*, *Fidži*, *Bocvana*, *Brunej*, *Gvatemala*), delno spreminjene izvorne oblike (na koncu ali v osnovi, *Italija*, *Francija*, *Portugalska*, *Norveška*, *Španija*) do popolnoma domače oblike (*Nizozemska*, *Nemčija*).

Od enobesednih imen sta izvorno zapisno obliko ohranila le *Liechtenstein* (ker je tako uveljavljeno) in na zahtevo geografov državnica *Palau*. Za novi državi Kirgizijo in Turkmenijo smo na zahtevo geografov obdržali zloženko z izvirmim –stan ('dežela'), po zgledih *Kazahstan*, *Tadžikistan*, *Uzbekistan* torej še *Kirgistan* in *Turkmenistan*.

Če je ime države večbesedno, so občne ali prvotno občne sestavine prevedene: *Zahodna Samoa*, *Antigua in Barbuda*, *Marshallovi otoki*, *Slonokoščena obala*. Izjeme: *Sierra Leone* (na-mesto Levje gorovje), od držav, poimenovanih po svetnikih, sta izvorno različico imena svetnika obdržala le sveti Marin in sveti Tomaž, torej *San Marino in São Tomé in Príncipe*, ker je tako uveljavljeno, sicer pa *Sveti Vincenc in Grenadine*, *Sveti Krištof in Nevis*, *Sveta Lucija*. Na pol poti se je pri podomačevanju ustavila še *Saudova Arabija*, ker so pri tem vztrajali geografi. Ker je naš leksikon splošne narave, se nam je zdelo smiselno kot nevtravno, nezaznamovano obliko imena države jemati v splošni rabi razširjeno obliko in ne prevod uradnega izvirnega imena (tega seveda navajamo skupaj z drugimi oblikami v oklepaju): **Tajvan** (*Republika Kitajska*), **Kitajska** (*Ljudska republika Kitajska*), **Severna Koreja** (*Demokratska republika Koreja*), **Južna Koreja** (*Republika Koreja*), **Češka** (*Češka republika*), **Slovaška** (*Slovaška republika*), **Rusija** (*Ruska federacija*), **Velika Britanija** (*Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske*).

Pri zveznih državah, pokrajinah, provincah ... je podomačevanje izpeljano že manj dosledno: npr. v Avstriji *Tirolska*, *Spodnja Avstrija*, toda *Vorarlberg*, *Salzburg*, v Franciji *Gaskonja*, *Provansa*, toda *Auvergne*, *Limousin*, v Nemčiji *Bavarska*, *Porenje*, *Saška*, toda *Mecklenburg*, *Vorpommern*, *Schleswig-Holstein*, v Romuniji *Transilvanija*, *Dobruđa*, toda *Cluj*, *Galati*, na Kitajskem *Šantung*, *Notranja Mongolija*, toda *Guizhou*, *Qinghai*, v Avstraliji *Viktorija*, *Tasmanija*, toda *Queensland*, v Združenih državah Amerike *Misisipi*, *Nova Mehika*, toda *Ohio*, *New Jersey*, v Kanadi *Britanska Kolumbija*, *Nova Škotska*, toda *Québec*, *Saskatchewan*.

Na podomačevanje vplivajo kulturna dediščina, najrazličnejše analogije in naslonitve, lahko pa tudi enostavno težave pri prenosu v slovensko glasovno podobo, prim. francoska departmaja v Srednji Ameriki *Martinik*, toda *Guadeloupe*, britanski območji v Srednji Ameriki *Angvila*, toda *Turks in Caicos*. Od imen za druge geografske enote smo seveda slovenili oz. upoštevali že podomačena imena za vse večje, daljše, bolj znane reke (*Temza*, *Ren*, *Zahodna Dvina*, *Kongo*, *Zambezi*, *Kolorado*, *Modra reka*), jezera (*Gardsko jezero*, *Blatno jezero*, *Cimljansko zajezitveno jezero*, *Tanganjiško jezero*, *Winnipeško jezero*, *Eyrovo jezero*, *Veliko suženjsko jezero*, *jezero Baskunčak*), gorovja in gore (*Karpati*, *Tjanšan*, *Titov vrh*, *Vrh zmage*, *Visoki Atlas*, *Kilimandžaro*, *Skalno gorovje*, *Mackenziejevo gorovje*, *Veliko razvodno gorovje*), doline, kotline, nižavja ... (*Padška nižina*, *Polesje*, *Turansko nižavje*, *Velika kotlina*, *Velika apalaška dolina*, *Barabinska stepa*, *Stepa gladu*, *Dolina smrti*, *planota Ozark*, *Velika peščena puščava*), polotoke, otoke (*Kamčatka*, *Malajski polotok*, *Somalski polotok*, *Jukatan*; *Kreta*, *Madagaskar*, *Kikladi*, *Antipodi*, *Maldivi*, *Novi Hebridi*, *Veliki Antili*, *Božični otok*, *Kokosov otok*, *Severni otok*, *Vranglov otok*, *Novosibirski otoki*, *Gilbertovi otoki*, *Otočje kraljice Elizabete*, *otoki Tuamotu*, *otoki Niue*).

Pri podomačevanju večbesednih imen smo ob obveznem prevajanju občnega dela skušali čim bolj sprostiti tudi podomačevanje neobčnega s pridevnikom na –ski: **Putoranska planota** (*plato Putorana*) in ne planota **Putorana**, **Erijsko jezero** (*Lake Erie*), **Njaško jezero** (*Lago Niassa*) in ne jezero **Njasa**, **Aucklandski otoki** (*Auckland Islands*), **Niagarski slapovi** (*Niagara Falls*), **Saintmaloijski zaliv** (*Golfe de Saint-Malo*), **Riograndski prag**; s pridevnikom na –ov: **Eyrovo jezero** (*Lake Eyre*, po raziskovalcu E. J. Eyru) in ne jezero **Eyre**, **Jamesov zaliv** (*James Bay*), **Beringov otok** (*ostrov Beringa*), **Hookerjev otok** (*ostrov Gukera*), **Salomonovi otoki** (*Salomon Islands*), **Gibsonova puščava** (*Gibson Desert*). Če svojilnega pridevnika ni bilo mogoče tvoriti, je lastno ime v roditeljski: *Rt Dežnjova*, *Gorovje Čerskega*, *Morje Laptevov*, *Reka svetega Lovrenca*, *Zaliv Jožefa Bonaparteja*, *Gorovje princa Charlesa*, *Ledena polica Edith Ronne*.

V nekaterih primerih pa smo se morali zadovoljiti samo s prevajanjem občne sestavine imena: *otoki Niue, otoki Nauru, hribovje Biranga, polotok Jamal, planota Langres.*

Izvirna imena Ob pripravi *Velikega splošnega leksikona* se je pokazala velika potreba po tem, da bi bilo standardizirano podomačenih še več imen, da pa bi se podomačevanja večine ali celo vseh večbesednih imen, kot predvideva slovenski pravopis, lotili ustvarjalci *Velikega splošnega leksikona*, to je časovno in predvsem kompetenčno daleč presegalo naše (z)možnosti. Za ponazoritev samo nekaj dolin v Italiji: *Val di Nol, Val di Fassa, Val de Cambri, Valli Giudicarie*, sosednji gorovji na Sardiniji: *Monti di Alà, Monti del Gennargentu*, štirje sestavni deli Kolumbijskega gorovja v Kanadi: *Monashee Mountains, Selkirk Mountains, Purcell Mountains, Cariboo Mountains*, samo nekaj rek v ZDA: *Otter Tail River, Red Rock River, Clinton River* (in pri tem seveda ne gre za nikakršno pred kratkim preimenovano reko).

Pa tudi če bi slovanske, angleške, nemške, italijanske, španske občnoimenske sestavine prevajali, je že v Evropi, kaj šele po svetu veliko jezikov in veliko zemljepisnih imen, kjer občnih sestavin sploh ne prepoznavamo: *Virful Gutii, Han Gang, Halla San, Hida Sanmyaku, Biwa Ko, Hong Hu, Teluk Berau, Pulau Dolak*; včasih so le prvi ali zadnji del zloženke: *Kiantajrvi, Oulujoki* (v fiščini –jarki jezero, –joki reka), *Lulonga* (lu- v bantujskih jezikih reka).

Tako so torej imena za manjše reke, jezera, gorovja ... zapisana samo v izvirni obliki oz. tako, kot za svoje območje zahtevajo nacionalne standardizacije. To pa je hkrati tudi priporočilo Mednarodne organizacije za standardizacijo.

Oblikoslovno podomačevanje Pač pa smo prav vsa zemljepisna imena podomačevali v oblikoslovju in skladijski rabi: *Queensland, Queenslanda; Cairns, Cairnsa; Cochabamba, Cochabambe; Alessandria, Alessandrie; Spa, Spaja; Melbourne, Melbourn; Cambridge, Cambridgea; Macquarie, Macquarieja; Zaporozje, Zaporozja; Dušanbe, Dušanbeja; Lázně, Lázen; Né, Néja; Nairobi, Nairobijsa; Helsinki, Helsinkov; Grozni, Groznega; Forlì, Forlija; Ohio, Ohia; Molodečno, Molodečnega; Saint-Malo, Saint-Malojsa; Turku, Turkujsa; Baku, Bakujsa; Londonderry, Londonderryja; Loreley, Loreleja.*

Seveda tudi večbesedna imena. Vse dele smo sklanjali, če se ujemajo in občutimo samostojnost sestavin: *Krivoj Rog, Krivega Roga; Malá Straná, Male Strane; Mato Grosso, Mata Grossa; Río Atrato, Ría Atrata.*

Samo eno sestavino smo sklanjali, če ne občutimo samostojnosti sestavin ali se deli ne ujemajo: *Han Gang, Han Ganga; Tunder Bay, Tunder Baya; Red Rock River, Red Rock Riverja; Playón Chico, Playón Chica; Sierra Leone, Sierra Leoneja; Rapa Nui, Rapa Nuija; Viti Levu, Viti Levuja; Burkina Faso, Burkine Faso; Isola Madre, Isole Madre; Baía de Marajó, Baie de Marajó; Sierra de los Alamitos, Sierre de los Alamitos; Passo dello Stelvio, Passa dello Stelvio; Rio Paraíba do Sul, Ría Paraíba do Sul; Gorovje Čerskega, Gorovja Čerskega.*

Tujih imen, ki imajo za kakšno število ali spol netipične končaje, nismo sklanjali z glasovno končnico: *ob slikovitih Boise Falls, na tihooceanskih Islas Desventuradas, v Saint Anne na Alderneyju, v Nomuka Group.*

Seveda pa so v praksi tudi težave. Včasih so imena na videz istega tipa, občutek za pregibanje pa je drugačen:

- Ciudad de México, Ciudad de México*
Santiago de Cuba, Santiaga de Cuba
Rio de Janeiro, Ría de Janeira/Río de Janeira
- Punta Entinas, Punte Entinas*
Puerto Morelos, Puerto Morelosa
- Isla de Malpelo, Isle de Malpelo*
Mar del Plata, Mar del Plate

- Isla Desolación, Isle Desolación*
Thurston Island, Thurston Islanda
- Río Capim, Ría Capim*
Mobile River, Mobile Riverja
- Cabo Freu, Caba Freu*
Cape Fear, Cape Feara
- Black Hills, Black Hills*
Beverly Hills, Beverly Hillsa

Pri otoškem in rečnem paru (c in d) je različen občutek mogoče pojasniti z različnim mestom jedrne besede. Toda zakaj je občutek različen tudi pri rth (e)? Zanimiv par sta imeni *Black Hills* in *Beverly Hills* (f). Množinsko nenaselbinsko ime *Black Hills* sklanjamo z ničto končnico, *Beverly Hills* pa se v slovenski jezikovni sistem vključuje kot samostalnik v ednini. To velja še za mnoga naselbinska imena, ki bi se kot nenaselbinska gotovo pregibala drugače. Prim. *Puerto Morelos in Mar del Plata* (v paru b in c) in še nekaj imen krajev: *Grand Rapids, Grand Rapidsa; Monte Carlos de Goiás, Monte Carlos de Goiás; Port-au-Prince, Port-au-Princea; Baía Mare, Baía Mareja.* Vendar pa je kakšen dokončen sistem in red pri pregibanju večbesednih zemljepisnih imen le težko vzpostaviti. In včasih se zdi od vseh možnosti še najbolj pametna pustiti ime v citatni obliki prvega sklona in dodati pojasnjevalni samostalnik. Samo nekaj primerov iz Poljske in Italije: *v kraju Aleksadrów Kujawski, v hribovju Góry Sowie, v pogorju Monti Sicani, v gričevju Colline Metallifere, na vrhovih Tre Cime, v dolini Paludi Pontine Agro Romano.*

Zapisovanje zemljepisnih imen Vsa izvorna imena iz latiničnih pisav so v *Velikem splošnem leksikonu* odsev dejanskega stanja tudi v zapisni obliki, torej so zapisana z vsemi izvirnimi črkami in diakritičnimi znamenji, morebitnimi naglasi, preglassi, dolžinami in drugimi drobnimi dodatki (*Helsingør, Isafjörður, La Coruña, Mariánské Lázně, Port-au-Prince*).

Veliko več težav pa je bilo pri nelatiničnih in ideografskih pisavah. Možnost, da bi vsa ta imena v *Velikem splošnem leksikonu* zapisno podomačevali, kot kategorično zahteva slovenski pravopis, smo kaj kmalu opustili, ker bi sicer morali najprej izdelati preglednice za številne jezike oz. njihove posebne pisave in črkopise, npr. za korejščino, za tako rekoč vso jugovzhodno Azijo (burmansčino, tajščino, kmerščino, laoščino), težave bi povzročale različne oblike arabščine v različnih islamskih državah. Kje za vse te jezike najti strokovne sodelavce? Marsikje bi bilo (in je bilo) treba orati ledino, saj kakšnih knjig o tem ni niti po svetu prav veliko, kaj šele pri nas. In če smo podatke o izgovarjavi geselnih besed (večjih, pomembnejših krajev in drugih zemljepisnih enot) še dobili, bi o izgovarjavi številnih manj znanih imen lahko le ugibali, na ugibanjih pa ni mogoče graditi znanstveno zanesljivega sistema. Tako smo se odločili za načelo Mednarodne organizacije za standardizacijo, da je treba spoštovati uradni prepis posameznih držav v latinico. To je bil tudi predlog našega strokovnega sodelavca z Geografskega inštituta pri SAZU, mednarodne standarde vse bolj upoštevajo v Evropi, mimo ne bo mogla z vključevanjem v mednarodno integracijo niti Slovenija.

Vendar je tudi to preprosto le na videz. Uradni prepisi v latinico se med seboj bistveno razlikujejo, če so narejeni, denimo v angleškem, francoskem ali morda ruskem duhu posameznih držav. Poleg tega mnoge države prepisov v latinico sploh še niso standardizirale. In tudi imena sama, se pogosto zdi, še niso zrele za mednarodno rabo, saj nimajo enotne, ustaljene in natančno določene podobe. V različnih virih, kjer smo zbirali podatke, se zemljepisna imena kaj rada razlikujejo. Samo nekaj primerov iz jugovzhodne Azije: malezijsko pristanišče *Kelang (Klang)*, malezijska država *Pinang (Penang)*, malezijsko mesto *Johor Baharu (Johore Bharu)*, indonezijsko pristanišče *Mentok (Muntok)*, indonezijski vulkan *Merapi (Marapi)*, upravni enoti v Mjanmaru *Pagan (Bagan)*, *Pegu (Bago)* ...

Prim. še nestandardiziranost izvirnega imena za Južno Korejo *Tehan* (*Taehan, Dehan, Daehan*).

Med odmiki od slovenskih pravopisnih pravil naj posebej omenimo zapisovanje kitajskih, japonskih, arabskih in ruskih imen. Grška zemljepisna imena so posebej obdelana skupaj z grškimi in latinskimi imeni na sploh.

Pri kitajskih imenih smo spoštovali uradni latinični zapis pi-njin, ki sloni na angleški latinici. Seveda pa smo na prvo mesto postavljali vse pri nas že ustaljene podomačene oblike ali fonetične transkripcije in prevode: *Peking, Kanton, Sečuan, Nanking, Tiencin, Santung, Šansi, Šensi, Šanghaj, Urumči, Džungarija, Turfanska depresija, Tarimska kotlina, Velika puhlična planota, Modra reka, Rumena reka ...*

Pri zapisu japonskih imen smo upoštevali mednarodno Hepburnovo prepisovanje v latinico in ob tem seveda vse že uveljavljene podomačitve: *Honšu, Kjušu, Šikoku, Hokaido, Tokio, Kjoto, Osaka, Hirošima, Nagasaki, gora Fudži ...*; tudi japonski zlog **cu**, v Hepburnovi transkripciji **tsu**, v podomačenih imenih zapisujemo po naše (*preliv Cugaru, otok Cušima*).

Imena z območja arabsčin smo zapisovali po načelih, ki jih je postavila Komisija za zemljepisna imena v ZDA in so v veljavi pri OZN. Po njih se ravna tudi Mednarodna organizacija za standardizacijo. Nekaj podomačitev, ob starejših še nekaj mlajših: *Kairo, Aleksandrija, Gize, Bengazi, Marakeš, Alžir, Tunis, Rijad, Bejrut, Aman, Evfrat, Sat el Arab, Beli Nil, Beludžistan, Cirenajka, Velika arabska puščava, oaza Kufra*.

Imena iz ruske cirilice Podomačevali smo seveda vsa bolj znana zemljepisna imena (*Irtiš, Severna Dvina, Belo jezero, Morje Laptevov, Čukotski polotok, Beringov otok, Barabinska stepa, Jenisejsko hribovje, Doneški bazen*) in prav vse upravne enote (*Udmurtska republika, Korjaško nacionalno okrožje, Habarovsko območje*).

Vsa izvirna, v prvem sklonu tako rekoč citatna imena pa smo v skladu z mednarodnimi standardi dosledno prečrkovali (transliterirali).

1. Tako dosledno zapisujemo črko **ë** (*Hopër, Oljékma, Orël, Kiselëvsk, Meščëra*) in je ne zamenjujemo z **jo/o**. Izgovor [hopor, oljokma, orjol, kiseljovsk, meščora] tako in tako posebej predstavljamo.
2. Pri črki **e**, ki jo na začetku besede, za samoglasnikom ter za mehkim in trdim znakom izgovarjamo **je**, se tudi dosledno ravnamo po načelu prečrkovanja (*Ejsk, Essentuki; Alapaevsk, Alekseevsk; Šeremet'ovo, Al'met'evsk*).
3. Ruski **trdi i** (jeri) dosledno zapisujemo z **y** in ga ne izenačujemo z mehkim **i** (*Kamyšin, Kolyma, Hibiny, Čeboksary*).
4. Mehkega znaka (') ne opuščamo (*Kljaz'ma, El'ton, Kal'čugino, Anadyr', Elektrostal'*). Trdega znaka (") nima nobeno od v tem leksikonu zajetih imen.
5. Dvojne samoglasnike in podvojene soglasnike ohranjamo (*Krasnoural'sk, Gusinoozersk; Osinniki, Novorossijsk*).
6. Ruske pridevniške končnice **-ij/-yj, -aja, -oe** tudi samo prečrkujemo (*Oktjabr'skij, Nižnij Tagil, Belij, Mednyj; Narodnaja, Ičinskaja Sopka, Tihonkaja Stancija; Kolomenskoe, Lazarevskoe*), seveda tudi v množini (*Naberežnye Čelny, Mineral'nye Vody*).

Ker pri vseh geslih izgovor posebej navajamo, prinaša takšno prečrkovanje imen iz ruske cirilice več prednosti. Transkripcija bi npr. izničila vso oblikoslovno pestrost ruskih imen *Hibiny, Oktjabr'skij, Mednyj, Naberežnye Čelny*; vsa bi bila izenačena npr. z imenom *Himki* (*Hibini, Oktjabrski, Medni, Naberežni Čelni*); enaki bi bili npr. *Narodnaja* in *Suhona*, pa *Ičinskaja* (*Sopka*) in *Tunguska, Kolomenskoe* in *Pulkovo, Elektrostal'* in *Jamal*. Še največja prednost pa je, da se je iz tako prečrkovane oblike v vsakem trenutku mogoče vrniti v cirilični zapis.

V državah, nastalih na območju nekdanje Sovjetske zveze, kjer uradni jezik ni več ruski, so zemljepisna imena, razen redkih

izjem, še vedno ruska, ker še ni na voljo izvirnih oblik. Nova imena so uveljavile le baltske države, od drugod prihajajo po drobcih, do »zrelosti«
zemljevidov za mednarodno rabo je še daleč. Vendar se je proces začel: v Armeniji se je *Kirovakan* preimenoval v *Karaklis*, v Kazahstanu *Alma-Ata* v *Almaty*, v Moldaviji, ki je nastala iz Moldavske SSR in si zamenjala rusko različico imena z romunsko *Moldovo*, veje romunski duh tudi iz nekaterih novih imen mest: glavno mesto *Kišinjav* (rus. Kišiněv) je zdaj uradno *Chişinău*, mesto *Bel'cy* se je prepisalo v *Bălți*. Tudi pri nekaterih ukrajinskih mestih z rusko jezikovno podobo smo v oklepaju že zapisali ukrajinsko obliko: **Krivog Rog** (*Kryvyj Rig*), **Zaporožje** (*Zaporizžja*), **Harkov** (*Harkiv*), **Černigov** (*Černigiv*), **Belaja Cerkev** (*Bila Cerkva*), **Černovcy** (*Černivci*), **Rovno** (*Rivne*). Samo vprašanje časa je, kdaj se bodo ta imena, vsaj nekatera, preselila iz oklepaja na prvo mesto. In kdaj si bo udarniški Dneprodzeržinsk vrnil staro ime Kamensko. Sosednje mesto Dnepropetrovsk si ga je že, zdaj je – Jekaterinoslav.

Zemljepisna imena so pač odsev življenja, rojevanja novih držav, premikanja meja, uveljavljanja in osamosvajanja manjšin, spreminjanja družbenih sistemov. Vse to smo skušali zajeti tudi v našem leksikonu.

Ljudstva

Velik delež v *Velikem splošnem leksikonu* imajo ljudstva. Tudi za to področje velja, da se šele zdaj prebijajo iz anonimnosti neevropska območja, denimo ljudstva in plemena v srednji Afriki, jugovzhodni Aziji, Indijanci. In povzročajo jezikovne zadrege pri prevzemanju imen.

V dosedanjih priročnikih je v zvezi z ljudstvi opaziti veliko razgibanost pri zapisovanju in besedotvorju in ob tem veliko pomankljivo in nesistematično rešenih vprašanj.

V *Velikem splošnem leksikonu* smo se ravnali po priporočilu slovenskega pravopisa in imena plemen in ljudstev ter poimenovanja pojmov in predmetov iz njihove kulture in civilizacije pisali po domače, iz imen ljudstev smo izpeljevali poimenovanja za pripadnike (to je potem tudi vedno geselska beseda), izpeljevali smo pridevnike ... Skratka čim bolj naravno smo jih skušali vključiti v slovenski jezikovni sistem tudi besedotvorno. Pri ljudstvih smo se seveda ravnali po dosedanji rabi, kjer je že ustaljena, oziroma po slovenski analogiji, kadar gre za nova imena. Na podlagi izredno obsežnega gradiva so se nam pri pripravi *Velikega splošnega leksikona* izluščila izhodišča za morebitno enostavnejšo obravnavo.

1. Brez posebnega priponskega obrazila smo tvorili ime pripadnikov ljudstev, če se ime ljudstva končuje na soglasnik (*Iban, Aravak, Alakaluf, Algonkin*) ali samoglasnik, ki ga pri sklanjanju obravnavamo kot končnico. Takšna končna samoglasnika sta zlasti nenaglašena –a in –o (*Kuma, Sulka, Havs, Munda, Čamoro, Pano, Otavalo, Miskito*). Torej: *Ibani, ibanski; Aravaki, aravaški; Alakalufi, alakalufski; Algonkini, algonkinski; Kumi, kumski; Sulki, sulški; Havsi, havški; Mundi, mundski; Čamori, čamorski; Otavali, otavalski; Miskiti, miskitski*. Po že ustaljenih zgledih: *Bušmani, Berberi, Čečeni, Mongoli, Baski, kreoli; Maji* (ljudstvo *Maja*), *Inki* (ljudstvo *Inka*), *Dakoti* (pleme *Dakota*); *zambi* (edn. *zambo*), *kafuzi* (edn. *kafuzo*).
2. S priponskim obrazilom –ec (tipičnim za imena prebivalcev iz nenaselbinskih imen) smo tvorili ime pripadnikov ljudstva, če se njegovo ime končuje na –e/–é (*Eve, Že*), –i/–í (*Gvajmi, Tupi*), –u/–ú (*Urdu, Čimu*), –á (*Ava*), –ó (*Ibo*) in se podstava pri sklanjanju podaljšuje z –j-. Torej: *Evejci, evejski; Žejci, žejski; Gvajmijci, gvajmijski; Tupijci, tupijski; Urdujci, urdujski; Čimujci, čimujski; Avajci, avajski; Ibojci, ibojski*.

Za sicer tudi možno obliko brez pripone (Evi, Urdi, Avi, Gvajmi ...) se nismo odločili zato, da ni zadrege z edninskimi oblikami (*Evejec, Žejec, Ibojec* ...) in ker se tako ne oddaljujemo od izhodiščne oblike, to pa je bilo na sploh eno od naših pomembnih vodil.

Vendar smo včasih tudi te končne samoglasnike obravnavali kot končnico in tvorili ime pripadnikov plemena brez pripone, zlasti pri večzložnih imenih ali če je tako že uveljavljeno: *Mapuč* (ljudstvo *Mapuč*), *Gorotiri* (ljudstvo *Gorotire*), *Sjuji* (pleme *Sju*), *Tivanaki* (iz *Tivanaku*).

Od tvorb s priponskim obrazilom je, zanimivo, zelo produktivna tudi pripona –anec (oz. –ec z osnovo, podaljšano z –an-), in sicer pri nekaterih imenih ženskega spola na –a, predvsem dvozložnih (*Kečva, Muiska, Tonga*) ali če je pred končnim –a še kakšen samoglasnik (*Samoa, Papua, Goa*).

Torej: *Kečvanci, kečvanski; Muiskanci, muiskanski; Tonganci, tonganski; Samoanci, samoanski; Papuanci, papuanski; Goanci, goanski*.

Omenimo še priponi –inec (*Osetinec*, po zgledu *Gruzinec, Dalmatinec*) in –ar (*Maražoar*, iz zemljepisnega imena *Ilha de Marajó*, po zgledu *Švicar, Madžar*).

Seveda je besedotvorna paleta še veliko pestrejša in ljudstev nismo želeli utesnjevati s preveč šablonsko poenotenimi pravili. Ves čas smo se ravnali po slovenskem občutku za izgovorne in zapisne značilnosti: *Čibča – Čibči*, toda *čibčevski* (prim. *Maja – Maji, majevski; Inka – Inki, inkovski; Pueblo – Puebli*, toda *pueblovski; Nikarao – Nikarajci, nikarajski; Jao – Jaojci, jaojski*; mesto *Cuzco – kuskovsko obdobje*, mesto *Nazca – naskansko obdobje*.

Z besedotvorjem ljudstev so tesno povezani tudi **jeziki**. Praviloma jih navajamo kot pridevnik na –ski, tvorjen po zakonitostih izpeljevanja imen pripadnikov ljudstev. Nekaj primerov: *hindi – hindijski jezik, afrikaans – afrikanski jezik, telugu – teluški jezik*.

V samostalniški obliki jih puščamo le izjemoma: *sranan ton-go* (uradni jezik v Surinamu), *patois* (fr. nižji pogovorni jezik), *bajan* (kreolska angleščina).

Kadar je prvi ali zadnji del izhodiščnega samostalnika zloženka z besedo 'jezik', ta del pri izpeljevanju opuščamo: *kisvahili* (*ki* v bantujščini jezik + pleme *Svahili*) – *svahilijski jezik*; *tagalog* (pleme *Tagali* + log, 'jezik') – *tagalski jezik*.

Pisava grških in latinskih lastnih imen

Antična grška in latinska lastna imena, razen nekaterih latinskih krajevnih imen, so v leksikonu podomačena.

Pri antičnih grških imenih so izvirne oblike navedene v latinični pisavi, kar pomeni, da so imena transliterirana natančno po grškem izvirniku v alfabetu (**Tales, Thales, Sofokles, Sophokles, Tukidid, Thoukydides**). Pri grških imenih, ki so podomačena iz latinizirane oblike, navajamo transliteracijo izvirnika in latinizirano obliko (**Narcis, Narkissos, Narcissus**).

Sodobna grška zemljepisna imena so podomačena po zgledu antičnih imen, če so znana že iz antike, npr. *Elevzina* namesto Elefsis, *Delos* namesto Dilos. Moderna izreka je zapisana v oklepaju.

Druga imena smo zapisali tako, da so oblike, kolikor je to sploh mogoče, čim bližje moderni grški izgovarjavi, čeprav jo je z našimi črkami sicer nemogoče brezhibno posneti. Transliteracija po zgledu antičnih imen je smiselna toliko, da nadomešča grško pisavo, sicer je spričo drugačne vrednosti posameznih črk alfabeta manj ustrezna kot podomačitev z nadomeščanjem

glasov in glasovnih skupin s podobnimi slovenskimi glasovi in glasovnimi skupinami. Takšne oblike smo kljub temu dodali k posameznim imenom namesto izvirnih zapisov v alfabetu, kar bi bila sicer najidealnejša rešitev.

Latinska imena so zapisana v podomačenih in izvirnih oblikah: **Horacij** (*Horatius*). Pri latinskih osebnih imenih je navedeno polno ime, večinoma sestavljeno iz treh delov, prvo ime je okrajšano (*P. Vergilius Maro*).

Nada Colnar
Ana Starešinič

Izgovarjava

Izgovor iz različnih tujih jezikov prevzetih lastnih in nekaterih občnih imen je v *Velikem splošnem leksikonu* zapisan v oglatem oklepaju za geselsko besedo, in sicer v skladu s *Pravili Slovenskega pravopisa* (Slovenski pravopis 1, Pravila, četrta, pregledana izdaja, SAZU in DZS, Ljubljana 1994).

Če je beseda pisno podomačena in naglasno mesto ni sporno (*Kápua, Baleári*) ali če se zapis in izgovor ujemata in naglasno mesto prav tako ni sporno (*Ernst, Ems, Elk Ríver*), ni podatka v oglatem oklepaju.

Če je za slovenskim polcitatnim imenom (to je deloma poslovenjeno lastno ime) v okroglem oklepaju navedeno ime, zapisano v izvirni pisavi, tj. citatno, je izgovor naveden samo pri originalnem zapisu, pri polcitatni besedi pa je v izgovoru treba dodati priponsko obrazilo. Npr. **Cumberlandska planota** (*Cumberland Plateau* [káंबरlend pléto]) se torej bere káंबरlenska planota, izgovor pa je naveden pri *Cumberland Plateau*.

Stični vezaj v oglatem oklepaju zaznamuje ali izgovor soglasnika pred samoglasnikom v skladu s pravili o razvrstitvi soglasnikov, npr. **Cruise** [krúúz-] se izgovarja [krús, krúza], **Wood** [vúd-] [vút, vúda], ali pa izpust priponskega obrazila, npr. **Curtisova turbina** [kãrtis- -], kar se bere kãrtisova turbina.

Tilda pomeni ponovitev osnovnih oblik geselske besede, kjer se zapis in izgovor ujemata, npr. **Barnettov pojav** [bãrnit- -], kar se bere bãrnitov pojav.

Izgovor ni naveden pri latinskih imenih rastlin in živali, krajšavah, zaščitenih imenih (®), pri podomačenih imenih (npr. iz geografije, zgodovine, mitologije, Svetega pisma ipd.).

Korejska lastna imena nimajo navedenega naglasnega mesta, ker v dostopni literaturi nismo dobili zelenih podatkov.

Pri citatnih besedah smo glede izgovora in naglasnega mesta poleg *Knaurovega* oz. *Bertelsmannovega splošnega leksikona* upoštevali še tale dela: *Meyers Enzyklopädisches Lexikon* in 25 Bänden (Bibliographisches Institut, Mannheim/Wien, Zürich 1971–79), *Der Große Duden, Aussprachewörterbuch* (Bibliographisches Institut, Mannheim/Wien, Zürich 1962), *Everyman's English Pronouncing Dictionary* (Everyman's Reference Library 1967), *Webster's Biographical Dictionary* (Springfield 1953).

Polona Kostanjevec

Merske enote mednarodnega sistema enot (*enote SI*):

1. osnovne enote SI

količina (simbol)	enota	znak
dolžina (<i>l</i>)	meter	m
masa (<i>m</i>)	kilogram	kg
čas (<i>t</i>)	sekunda	s
električni tok (<i>I</i>)	amper	A
temperatura (<i>T</i>)	kelvin	K
svetilnost*	kandela	cd
množina snovi	mol	mol

* v fiziološkem merilu

2. izpeljane enote SI s posebnimi imeni in znaki

količina (simbol)	enota	znak in izpeljava
frekvenca (<i>v, f</i>)	hertz	Hz = 1/s
sila (<i>F</i>)	newton	N = 1 kg · m/s ²
tlak (<i>p</i>), mehanska napetost (<i>σ</i>)	pascal	Pa = 1 N/m ² = 1 kg/m · s ⁻²
energija (<i>E, W</i>), delo (<i>A</i>), toplota (<i>Q</i>)	joule	J = W · s = 1 N · m = 1 kg · m ² /s ²
moč, energijski tok, toplotni tok (<i>P</i>)	watt	W = 1 J/s = 1 V · A = 1 kg · m ² /s ³
el. naboj (<i>Q, e</i>)	coulomb	C = 1 A · s
električna napetost, električni potencial (<i>U</i>)	volt	V = 1 W/A = 1 kg · m ² /s ³ · A
el. kapacitivnost (<i>C</i>)	farad	F = 1 C/V = 1 A ² · s ⁴ /m ² · kg
električni upor (<i>R</i>)	ohm	
$\Omega = 1 \text{ V/A} = 1 \text{ kg} \cdot \text{m}^2/\text{s}^3 \cdot \text{A}^2$		
el. prevodnost	siemens	S = 1/Ω = 1 s ³ · A ² /kg · m ²
magnetni pretok (<i>φ</i>)	weber	Wb = 1 V · s = 1 kg · m ² /s ² · A
gostota magnet. pretoka (<i>B</i>)	tesla	T = 1 Wb/m ² = 1 kg/s ² · A
induktivnost (<i>L</i>)	henry	H = 1 V · s/A = 1 kg · m ² /s ² · A ²
Celzijeva temperatura ¹	stopinja Celzija	1° C = 1 K
svetlobni tok (<i>φ, P</i>)*	lumen	lm = 1 cd · sr
gostota svet. toka (<i>j</i>)*, osvetljenost (<i>j</i>)*	lux	lx = 1 lm/m ² = 1 cd · sr/m ²
aktivnost radioaktivnega vira	becquerel	Bq = 1/s
absorbirana doza	gray	Gy = 1 J/kg = 1 m ² /s ²
ekvivalentna doza	sievert	Sv = 1 J/kg = 1 m ² /s ²

¹ Celzijeva temperatura *t* se določa z izrazom $t = T - T_0$

T je termodinamična temperatura, $T_0 = 273,15 \text{ K}$

* v fiziološkem merilu

3. izpeljane enote SI brez posebnih imen

količina (simbol)	enota	izpeljava
ploščina, površina (<i>S</i>)	kvadratni meter	m ²
prostornina (volumen) (<i>V</i>)	kubični meter	m ³
hitrost (<i>v</i>)	meter na sekundo	m/s
pospešek (<i>a</i>)	meter na sekundo na kvadrat	m/s ²
gibalna količina (<i>G, p</i>)	kilogram meter na sekundo	kg · m/s
navor (<i>M</i>)	joule	J = 1 N · m = 1 kg · m ² /s ²
vrtilna količina (<i>I</i>)	joule sekunda	J · s = 1 kg · m ² /s
dolžinska masa	kilogram na meter	kg/m
ploščinska masa	kilogram na kvadratni meter	kg/m ²
gostota (<i>ρ</i>)	kilogram na kubični meter	kg/m ³

specifična prostornina	kubični meter na kilogram	m ³ /kg
magnetna poljska jakost (<i>H</i>)	amper na meter	A/m
gostota el. toka (<i>j</i>)	amper na kvadratni meter	A/m ²
koncentracija	mol na kubični meter	mol/m ³
molaska masa	kilogram na mol	kg/mol
svetlost (<i>B</i>)*	kandela na kvadratni meter	cd/m ²
svetlobni tok (<i>P</i>)**	watt	W
gostota svet. toka (<i>j</i>)**, osvetljenost (<i>j</i>)**	watt na kvadratni meter	W/m ²
svetilnost (<i>I</i>)**	watt na steradian	W/sr
svetlost (<i>B</i>)**	watt na steradian na kvadratni meter	W/sr · m ²
množina svetlobe	lumensekunda	lm · s
	lumenura	lm · h = 3600 lm · s
svetlobni izkoristek	lumen na watt	lm/W = lm · s/J
prostorninski pretok (<i>φ_v</i>)	kubični meter na sekundo	m ³ /s
masni pretok (<i>φ_m</i>)	kilogram na sekundo	kg/s
kotna hitrost (<i>ω</i>)	radian na sekundo	rad/s
kotni pospešek (<i>a</i>)	radian na sekundo na kvadrat	rad/s ²
kinematična viskoznost (<i>ν</i>)	kvadratni meter na sekundo	m ² /s
dinamična viskoznost (<i>η</i>)	pascalsekunda	Pa · s = 1 kg/m · s
površinska napetost (<i>γ</i>)	newton na meter	N/m = 1 kg/s ²
entropija (<i>S</i>)	joule na kelvin	J/K = 1 kg · m ² /s ² · K
toplotna kapaciteta (<i>c</i>)	joule na kilogram kelvin	J/(kg · K) = 1 m ² /s ² · K
specifična entropija (<i>s</i>), spec. toplotna kapaciteta (<i>c</i>)	joule na kilogram kelvin	J/kg = 1 m ² /s ²
specifična energija (<i>w</i>)	joule na kilogram	J/kg = 1 m ² /s ²
toplotna prevodnost (<i>λ</i>)	watt na meter kelvin	W/m · K = m · kg/s ² · K
prostorninska energija	joule na kubični meter	J/m ³ = 1 kg/m · s ²
el. poljska jakost (<i>E</i>)	volt na meter	V/m = 1 kg · m/s ² · A
gostota el. pretoka (<i>D</i>)	coulomb na kvadratni meter	C/m ² = 1 A · s/m ²
permitivnost	farad na meter	F/m = 1 s ⁴ · A ² /kg · m ³
permeabilnost	henry na meter	H/m = 1 kg · m/s ² · A ²
molaska energija	joule na mol	J/mol = 1 kg · m ² /s ² · mol
obsevna (ekspozicijska) doza	coulomb na kilogram	1 C/kg = 1 A · s/kg

* v fiziološkem merilu

** v fizikalnem merilu

4. dopolnilni enoti SI

1. ravninski kot

enota za ravninski kot je radian; radian je ravninski kot med dvema polmeroma, ki na krožnici odsekata lok z dolžino, ki je enaka polmeru (1 rad = 1)

2. prostorski kot

enota za prostorski kot je steradian; steradian je prostorski kot stožca z vrhom v središču krogle, ki na njeni površini omejuje ploskev s ploščino, ki je enaka kvadratu kroglinoga polmera (1 sr = 1)

5. enote zunaj SI s posebnimi imeni in z omejenim področjem uporabe

razdalja v zračnem in pomorskem prometu	navtična milja	nm = 1852 m
hitrost v zračnem in pomorskem prometu	vozel	kn = 1 nm/h = 1852 m/h
astronomske dolžinske mere	svetlobno leto	sl = 9,46 · 10 ¹⁵ m
	parsek	pc = 3,26 sl = 3,0857 · 10 ¹⁶ m
	astronomska enota	AE = 1,4967 · 10 ¹¹ m

površina zemljišč	ar	ar = 100 m ²
	hektar	ha = 100 ar = 10 000 m ²
prostornina	liter	l = 1/1000 m ³ = 1 dm ³
ravninski kot	(kotna) stopinja	‰ = (π/180) rad
	(kotna) minuta	' = (π/10 800) rad
	(kotna) sekunda	" = (π/648 000) rad
	gon	gon = (π/200) rad
masa (m)	tona	t = 1000 kg
	atomska enota mase*	u = 1,66057 · 10 ⁻²⁷ kg
masa dragih kamnov	karat	Kt = 1/5000 kg
dolžinska masa		
tekstilnih vlaken in niti	tex	tex = 10 ⁻⁶ kg/m
čas (t)	minuta	min = 60 s
	ura	h = 3600 s
	dan	d = 24 h = 86 400 s
tlak	bar	bar = 100 000 Pa
energija v svetu atomov	elektronvolt**	eV = 1,60219 · 10 ⁻¹⁹ J
energija, delo, toplota	wattura	Wh = 3600 J
	kilowattura	kWh = 3 600 000 J
el. naboj	amperura	Ah = 3600 C = 3600 As
navidezna moč		
izmeničnega toka	voltamper	VA = 1 W
jalova moč		
izmeničnega toka	var	var = 1 W

lomnost optičnih sistemov dioptrija d_{ptr} = 1/m

* atomska enota mase je 1/12 mase ogljikovega izotopa ¹²C
 ** elektronvolt je kinetična energija, ki jo prejme elektron, ko v vakuumu preleti napetostno razliko 1 V

6. desetiški mnogokratniki (predpone) enot v sistemu SI, ki lahko stojijo pred znakom enote

ime	znak	številčna vrednost
eksa	E	10 ¹⁸ = 1 kvadriljon
peta	P	10 ¹⁵ = 1 trilijon
tera	T	10 ¹² = 1 bilijon
giga	G	10 ⁹ = 1 milijarda
mega	M	10 ⁶ = 1 milijon
kilo	k	10 ³ = 1 tisoč
hekto	h	10 ² = 1 sto
deka	da	10 ¹ = 1 deset
deci	d	10 ⁻¹ = 1 desetina
centi	c	10 ⁻² = 1 stotina
mili	m	10 ⁻³ = 1 tisočina
mikro	μ	10 ⁻⁶ = 1 milijonina
nano	n	10 ⁻⁹ = 1 milijardina
piko	p	10 ⁻¹² = 1 bilijonina
femto	f	10 ⁻¹⁵ = 1 trilijonina
ato	a	10 ⁻¹⁸ = 1 kvadriljonina

seznam kratic in okrajšav

A					F	
afganist.	afganistanski	benin.	beninski		FAGG	Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo
afr.	afriški	BiH	Bosna in Hercegovina			
AGRFT	Akademija za gledališče, radio, film in televizijo	biokem.	biokemija, biokemijski		fak.	fakulteta
agron.	agronomija, agronomski	biol.	biologija, biološki		fašist.	fašističen
AIU	Akademija za igralsko umetnost	bizant.	bizantinski		farm.	farmacija, farmacevtski
akad.	akademija, akademski	boliv.	bolivijski		febr.	februar
alban.	albanski	bot.	botanika, botaničen		fenič.	feničanski
ALU	Akademija za likovno umetnost	brand.	brandenburški		FDV	Fakulteta za družbene vede
alžir.	alžirski	braz.	brazilski		FF	Filozofska fakulteta
am.	ameriški	brit.	britanski		fil.	filozofija, filozofski
anat.	anatomija, anatomski	bud.	budistični		filipin.	filipinski
anatol.	anatolski	burman.	burmanski		filol.	filologija, filološki
andrag.	andragogika				fin.	finski
ang.	angleški	C	centralni komite		fitofarm.	fitofarmacija, fitofarmaceutski
anglik.	anglikanski	CK			fiz.	fizika
angol.	angolski	Č			fizik.	fizikalen
anorgan.	anorganski	češki	češki		fiziol.	fiziologija, fiziološki
antropol.	antropologija, antropološki	češ.slov.	češkoslovaški		flam.	flamski
apr.	april	čil.	čilski		FNT	Fakulteta za naravoslovje in tehnologijo
arab.	arabski	črnog.	črnogorski		fotogr.	fotografija, fotografski
aram.	aramejski	ČSSR	Češkoslovaška		fr.	francoski
argent.	argentinski	D			frank.	frankovski
arheol.	arheologija, arheološki	d.	desen, desno		G	
arhit.	arhitektura, arhitekturni	dan.	danski		gabon.	gabonski
armen.	armenski	dec.	december		gal.	galski
asir.	asirski	dem.	demokratski		geogr.	geografija, geografski
astr.	astrologija, astrološki	dep.	departma		geol.	geologija, geološki
astrl.	astrologija	dir.	direktor		geom.	geometrija, geometrijski
astrofiz.	astrofizika	džainist.	džainistični		germ.	germanski
astrokem.	astrokemija	E			glag.	glagol
avg.	avgust	edn.	ednina		glasb.	glasbeni
avstr.	avstrijski	EF	Ekonomska fakulteta		glav. m.	glavno mesto
avstral.	avstralski	egipč.	egipčanski		gled.	gledališče, gledališki
		egipt.	egiptovski		gosp.	gospodarstvo, gospodarski
B		ekon.	ekonomija, ekonomski		gozd.	gozdarstvo, gozdarski
babelon.	babilonski	el.	električen		gr.	grški
bakteriol.	bakteriologija, bakteriološki	embriol.	embriologija		gradb.	gradbeništvo
balkan.	balkanski	EP	evropsko prvenstvo		grenland.	grenlandski
balt.	baltiski	evr.	evropski		gvatemal.	gvatemalski
bask.	baskovski				H	
bavar.	bavarski	eston.	estonski		hamit.	hamitski
BDP	bruto družbeni proizvod	etiop.	etiopski		hebr.	hebrejski
belg.	belgijski	etnol.	etnologija, etnološki		helenist.	helenistični
belorus.	beloruski	etrušč.	etruščanski		hetit.	hetitski
bengal.	bengalski	evang.	evangelikičanski			

hind.	hindujski	latin.	latiniziran	n. š.	našega štetja	seznam kratic in okrajšav
hinduist.	hinduistični	latv.	latvijski	nub.	nubijski	
hol.	holandski	libanon.	libanonski	numid.	numidski	
hrv.	hrvaški	liber.	liberijski	nvnem.	novovisokonemški	
hurit.	huritski	lingv.	lingvistika, lingvističen	N. z.	Nova zaveza	
I		ligur.	ligurski	O		
i.	imenovan	litov.	litovski	obd.	obdobje	
iber.	iberski	lit.	literatura, literaren	odd.	oddelek	
ide.	indoevropski	liturg.	liturgija	OI	olimpijske igre	
idr.	in drugi	lj.	ljubljski	ok.	okoli	
ind.	industrija, industrijski	LR	ljudska republika	okr.	okrajšava, okrajšan	
inf.	informatika	luksemb.	luksemburški	okt.	oktober	
indij.	indijski	luter.	luteranski	op.	opomba	
indijan.	indijanski	M		o. p.	ožji pomen	
indonez.	indonezijski	madž.	madžarski	organ.	organski	
inšt.	inštitut	maked.	makedonski	orient.	orientalski	
inž.	inženir	malaj.	malajski	oz.	oziroma	
ipd.	in podobno	malez.	malezijijski	ozn.	oznaka, označitev	
ir.	irski	mar.	marec	P		
iran.	iranski	marksist.	marksističen	pakist.	pakistanski	
islam.	islamski	mat.	matematika, matematičen	paragvaj.	paragvajski	
island.	islandski	materialist.	materialističen	palest.	palestinski	
it.	italijanski	mb.	mariborski	panam.	panamski	
itd.	in tako dalje	mdr.	med drugim	parapsihol.	parapsihologija, parapsihološki	
izd.	izdaja, izdal, izdajatelj, izdano	med.	medicina, medicinski	pedag.	pedagogika, pedagoški	
izrael.	izraelski	medn.	mednaroden	peruj.	perujski	
izraelit.	izraelitski	meh.	mehiški	perz.	perzijski	
J		melanez.	melanezijski	PF	Pravna fakulteta	
J	jug	mešč.	meščanski	p. m.	pod morjem	
j.	južni	metafiz.	metafizika, metafizičen	pogl.	poglavje	
jan.	januar	meteorol.	meteorologija, meteorološki	pokr.	pokrajina, pokrajinski	
jap.	japonski	mezopot.	mezopotamski	pol.	polovica	
JAR	Južnoafriška republika	MF	Medicinska fakulteta	polinez.	polinezijski	
javan.	javanski	MGL	Mestno gledališče	polit.	političen	
jemen.	jemenski		ljubljsko	polj.	poljski	
jordan.	jordanski	mikronez.	mikronezijski	poljed.	poljedelstvo, poljedelski	
jud.	judovski	min	minuta (samo na teh. področju)	pom.	pomemben	
jun.	junij	min.	minister, ministrstvo, ministrski	por.	poročen	
jugosl.	jugoslovanski	mineral.	mineralogija	port.	portugalski	
jul.	julij	mit.	mitologija, mitološki	pos.	posebno, posebej	
JV	jugovzhod	ml.	mlajši	povpr.	povprečje, povprečno	
jv.	jugovzhodni	mln.	milijon	ppreds.	podpredsednik	
JZ	jugozahod	mlr.	milijarda	pravosl.	pravoslaven	
jz.	jugozahodni	mn.	množina	preb.	prebivalci, prebivalstvo	
K		moabit.	moabitski	preds.	predsednik	
kal	kalorija	mongol.	mongolski	pren. p.	preneseni pomen	
kamerun.	kamerunski	muslim.	muslimanski	pribl.	približno	
kanad.	kanadski	N		prid.	pridevnik	
kapitalist.	kapitalističen	nacionalist.	nacionalističen	prim.	primerjava, primerjaj	
karib.	karibski	nacist.	nacističen	pr. n. š.	pred našim štetjem	
kasit.	kasitski	nac.soc.	nacionalsocializem, nacionalsocialističen	prof.	profesor	
kat.	katoliški	najml.	najmlajši	proizv.	proizvodnja	
kelt.	keltski	najpom.	najpomembnejši	protest.	protestantski	
kem.	kemija, kemičen, kemijski	najst.	najstarejši	prov.	provinca	
kit.	kitajski	naspr.	nasprotje, nasprotno	prus.	pruski	
klimatol.	klimatologija	NDR	Nemška dem. rep.	ps.	psevdonim	
kmet.	kmetijstvo, kmetijski	nem.	nemški	psihol.	psihologija, psihološki	
knjiž.	književnost, knjižen	nepal.	nepalski	publ.	publicističen	
kolumb.	kolumbijski	ngr.	novogrški	R		
komunist.	komunističen	nhebr.	novohebrejski	rastl.	rastlinski	
konc. tab.	koncentracijsko taborišče	niger.	nigerijski	razl.	različen	
konfuc.	konfucijanski	nikarag.	nikaragovski	relig.	religija, religiozen	
kopt.	koptski	nilot.	nilotski	religiol.	religiologija	
korej.	korejski	nizoz.	nizozemski	rep.	republika, republiški	
kršč.	krščanstvo, krščanski	n. m.	nad morjem	revol.	revolucija, revolucionaren	
kuban.	kubanski	nord.	nordijski	rim.	rimski	
kult.	kulturen	norman.	normanski	rimkat.	rimskokatoliški	
kurland.	kurlandski	norv.	norveški	rom.	romanski	
L		notr.	notranji	romun.	romunski	
l.	levi	nov.	november	RS	Republika Slovenija	
lap.	laponski	novozel.	novozelandski	rus.	ruski	
lat.	latinski	npr.	na primer	rkp.	rokopis	

**seznam kratic in
okrajšav**

S	sever	stindij.	staroindijski	tl.	tisočletje
S	severni	stindonez.	staroindonezijski	tuniz.	tunizijski
s.	salvadorski	stir.	staroirski	tur.	turški
salvador.	salvadorski	stiran.	staroiranski	turkm.	turkmenski
sam.	samostalnik	stisland.	staroislandski		
samn. it.	samnitski	stit.	staroitalijanski	U	
sanskrt.	sanskrtski	stkit.	starokeltski	ugand.	ugandski
SAZU	Slovenska akademija znanosti in umetnosti	stmalaj.	starokitajski	ugrofin.	ugrofinski
semit.	semitiski	stmeh.	staromalajski	ukr.	ukrajinski
sen.	senior	stnem.	staromehiški	um.	umetnost, umetnostni, umetniški
senegal.	senegalski	stnord.	staronemški	univ.	univerza, univerzitetni
sept.	september	stom.	staronordijski	upr.	upraven
singal.	singalski	storient.	stomatologija	urugv.	urugvajski
sintet.	sintetičen	stperz.	staroorientalski	ust.	ustanovil, ustanovitelj, ustanovljen
sir.	sirski	strim.	staroperzijski	ustr.	ustrezen
skand.	skandinavski	strojn.	starorimski		
skit.	skitski	strok.	strojništvo		
sl.	slovenski	stsem.	strokovni		
slov.	slovaški	stslowan.	starosemitski	V	
slovan.	slovanski	ststredoz.	staroslovanski	V	vzhod
SNG	Slovensko narodno gledališče	stškot.	starosredozemski	v.	vzhodni
		stšp.	staroškotski	valiž.	valižanski
soc. dem.	socialdemokratski	stttur.	starošpanski	VB	Velika Britanija
socialist.	socialističen	stvnem.	staroturški	venez.	venezuelski
sociol.	sociologija, sociološki	sudan.	starovisokonemški	vet.	veterina, veterinarski
sogl.	soglasnik	sumer.	sudanski	vietnam.	vietnamski
sop.	sopomenka	SV	sumerski	VŠ	visoka šola
soust.	soustanovil, soustanovitelj	sv.	severovzhodni		
sovj.	sovjetski	sv.	sveti	Z	
SP	svetovno prvenstvo	svet.	svetovni	Z	zahod
sp.	spodnji	SZ	severozahod	z.	zahodni
spec.	specifičen	St. z.	Stara zaveza	z.	začetek
spl.	splošen	sz.	severozahodni	z. d.	zemljepisna dolžina
srb.	srbski			ZDA	Združene države Amerike
sredoz.	sredozemski	Š		zeland.	zelandski
sr. v.	srednji vek	šintoist.	šintoistični	zg.	zgornji
srvnem.	srednjevisokonemški	škot.	škotski	zgod.	zgodovina, zgodovinski
st.	starejši	šlez.	šlezjski	znanstv.	znanstveni
st.	stoletje	šp.	španski	zool.	zoologija, zoološki
st. v.	stari vek	š. p.	širši pomen	ZRJ	Zvezna republika Jugoslavija
stafr.	staroafriški	štud.	študentski	ZRN	Zvezna republika Nemčija
stang.	staroangleški	šved.	švedski	ZSSR	Zveza sovjetskih socialističnih republik (Sovjetska zveza)
stanatol.	staroanatolski	švic.	švicarski		zemljepisna širina zunanji
stcsl.	starocerkenoslovanski	T			
stčeš.	staročeški	t. i.	tako imenovani		
stdan.	starodanski	tamil.	tamilski	z. š.	
stegipč.	staroegipčanski	taoist.	taoistični	zun.	
stegipt.	staroegiptovski	tehn.	tehničen		
stetiop.	staroetiopski	tekst.	tekstilen	Ž	
stevr.	staroevropski	temp.	temperatura	žel.	železnica, železniški
stfr.	starofrancoski	teol.	teologija, teološki	žival.	živalski
stgerm.	starogermanski	tibet.	tibetanski	živin.	živinoreja, živinorejski
stgr.	starogrški	tj.	to je, to pomeni		
sthebr.	starohebrejski				

kratice organizacij

ACM	<i>Arab Common Market,</i> Arabski skupni trg	ECOWAS	<i>des Etats de l'Afrique de l'Ouest/Economic Community of West African States</i>	OAS	<i>Organization of American States,</i> Organizacija ameriških držav
AKP	države v razvoju na afriškem, karibskem in pacijskem območju (lomejski sporazumi z EU)	EFTA	<i>European Free Trade Association,</i> Evropsko območje proste trgovine	OAU	<i>Organization of African Unity,</i> Organizacija afriške enotnosti
ALADI	<i>Asociación Latinoamericana de Integración,</i> Latinskoameriško integracijsko združenje	ES	evropske skupnosti	ODECA	<i>Organización de Estados Centroamericanos,</i> Organizacija srednjeameriških držav
ASEAN	<i>Association of South East Asian Nations,</i> Združenje narodov jugovzhodne Azije	EU	Evropska unija	OECD	<i>Organization for Economic Cooperation and Development,</i> Organiza- cija za ekonomsko sodelovanje in razvoj
CARICOM	<i>Caribbean Community and Common Market,</i> Karibska skupnost in skupni trg	GCC	<i>Gulf Cooperation Council,</i> Svet za sodelovanje arabskih držav Zaliva	OIC	<i>Organization of the Islamic Conference,</i> Organizacija islamske konference
CEDEAO/	<i>Communauté économique</i>	MCCA	<i>Mercado Commun Centro Americano,</i> Srednje- ameriški skupni trg		
		NATO	<i>North Atlantic Treaty Organization,</i> Severnoatlantska zveza		
		OAPEC	<i>Organization of Arab Petro-</i>		

OPEC	<i>Organization of Petroleum Exporting Countries,</i> Organizacija držav izvoznice nafte	SAEMU	Razvojna skupnost južnoafriških držav	UDEAC	<i>Union Dounaière et Economique de l'Afrique Centrale,</i> Carinska in ekonomska zveza centralne Afrike	kratice organizacij
OVSE	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi		Južnoafriška ekonomska in monetarna unija	UMA	<i>Union du Maghreb Arabe,</i> Arabska unija držav Magreba	
OZN	Organizacija združenih narodov	SELA	<i>Sistema Económico Latinoamericano,</i> Latinskoameriški gospodarski sistem	UMOA	<i>Union Monétaire Ouest Africaine,</i> Zahodnoafriška monetarna unija	
SAARC	<i>South Asian Association for Regional Cooperation</i> Združenje za regionalno sodelovanje v južni Aziji	SND SPC	Skupnost neodvisnih držav	UMOA	<i>Union Monétaire Ouest Africaine,</i> Zahodnoafriška monetarna unija	
SADC	<i>Southern African Development Community,</i>	SPF	Južnopacifiška komisija	WEU	<i>Western European Union,</i> Zahodnoevropska unija	
			Južnopacifiški forum			

kulturne rastline

	agrumi		kavčukovec		murva		sisal	kartografski znaki in simboli (gospodarski zemljevidi)
	ananas		kavovec		oljka		sladkorna pesa	
	arašidi		kininovec		oljna ogrščica		sladkorni trst	
	banane		kokavec		oljna palma		soja	
	batata		kokosova palma		oves		sončnice	
	bertolecija		kolovec		pšenica		stročnice	
	bombaž		konoplja		plemeniti les		tobak	
	čajevец		koruza		plutovec		trava esparto	
	datljevéc		krompir		proso		vinska trta	
	hmelj		lan		rž		začimbe	
	ječmen		lanovke		riž		zelenjava	
	jutovec		mak		sadno drevje			
	kakavovec		maniok		sezam			

živinoreja

	govedo		konji		lame		prašiči
	kamele		koze		ovce		severni jeleni

rudarstvo

	črni premog	Co	kobalt	ks	kalijeva sol	Sb	antimon
	rjavi premog	Cr	krom	Mg	magnezij	sl	sljuda
	nafta	Cu	baker	Mn	mangan	Sn	kositer
	zemeljski plin	di	diamanti	Mo	molibden	so	soliter
Ag	srebro	dk	dragi kamni	Ni	nikelj	sol	sol
as	asfalt	Fe	železo	os	oljni skrilavci	Ti	titan
Au	zlato	fo	fosfati	Pb	svinec	U	uran
az	azbest	gr	grafit	pi	pirit	V	vanadij
Bi	bizmut	Hg	živo srebro	Pt	platina	W	volfram
bo	boksit	ka	kaolin	S	žveplo	Zn	cink

industrija

	žage in obdelava lesa		industrija tirnih vozil		lesnopredelovalna industrija
	industrija celuloze in papirja		avtomobilska industrija		industrija glasbil
	industrija celuloze in papirja		ladjedelnica		industrija igrač
	gumarska industrija		letalska industrija		industrija nakita
	industrija gradbenega materiala		elektroindustrija		kartonažna in papirna industrija
proizvodnja električne energije	tehnološko zahtevnejša industrija		finomehanika in optika		kartonažna in papirna industrija
	I		urarska industrija		tiskarna
	jeklarne in industrija lahkih kovin		druga kovinska industrija		predelava umetnih mas
	strojna industrija	industrija potrošnega blaga	industrija potrošnega blaga		strojarska in usnjarska industrija
predelava surovin in polizdelkov	industrija kmetijskih strojev		fina keramika		čevljarska industrija
			steklarska industrija		

 tekstilna industrija	 predelava rib	 pivovarništvo, industrija žganih pijač, vinarstvo	 živilska industrija
 oblačilna industrija	 mlinarstvo	 tobačna industrija	 težka industrija
<i>živilska industrija in industrija nasladil</i>	 predelava sadja in zelenjave	<i>simboli</i>	
 mesnopredelovalna industrija	 tovarna sladkorja	 kovinska industrija	

kartografski znaki in simboli
(mestni načrti)

	pozidane površine		ulica		mestno obzidje
	znamenitost oz. javna zgradba		glavna cesta		cerkev, kapela
	obrotno-industrijsko območje		stopnišče		pošta
	nepozidane površine		most		muzejska ladja
	zelene površine		predor		spomenik
	vinograd		podhod za pešce		vodnjak
	gozd		most za pešce		razgledna točka
	vodne površine		železnica		svetilnik
	območja za pešce		zobata železnica		jez
			žičnica		državna meja
			parkirišče, parkirna hiša, podzemna garaža		sever
			turistične informacije		

ZDA, zvezne države

AK	Aljaska (Alsk.)	KY	Kentucky (Ky.)	OH	Ohio
AL	Alabama (Ala.)	LA	Louisiana (La.)	OK	Oklahoma (Okla.)
AR	Arkansas (Ark.)	MA	Massachusetts (Mass.)	OR	Oregon (Oreg.)
AZ	Arizona (Ariz.)	MD	Maryland (Md.)	PA	Pensilvanija (Pa.)
CA	Kalifornija (Calif.)	ME	Maine (Me.)	PR	Portoriko (P. R.)
CO	Kolorado (Colo.)	MI	Michigan (Mich.)	RI	Rhode Island (R. I.)
CT	Connecticut (Conn.)	MN	Minnesota (Minn.)	SC	Južna Karolina (S. C.)
DC	Kolumbijsko okrožje (D. C.)	MO	Misuri (Mo.)	SD	Južna Dakota (S. D.)
DE	Delaware (Del.)	MS	Misisipi (Miss.)	TN	Tennessee (Tenn.)
FL	Florida (Fla.)	MT	Montana (Mont.)	TX	Teksas (Tex.)
GA	Georgia (Ga.)	NC	Severna Karolina (N. C.)	UT	Utah (Ut.)
GU	Guam	ND	Severna Dakota (N. D.)	VA	Virginija (Va.)
HI	Havaji (Haw.)	NE	Nebraska (Neb.)	VI	Deviški otoki
IA	Iowa (Ia.)	NH	New Hampshire (N. H.)	VT	Vermont (Vt.)
ID	Idaho (Id.)	NJ	New Jersey (N. J.)	WA	Washington (Wash.)
IL	Illinois (Ill.)	NM	Nova Mehika (N. Mex.)	WI	Wisconsin (Wis.)
IN	Indiana (Ind.)	NV	Nevada (Nev.)	WV	Zahodna Virginija (W. Va.)
KS	Kansas (Kans.)	NY	New York (N. Y.)	WY	Wyoming (Wyo.)

knjige Svetega pisma

Abd	Abdija	Jon	Jona	Prd	Pridigar
Ag	Agej	Joz	Jozuetova knjiga	Prg	Pregovori
Am	Amos	Jud	Judovo pismo	Ps	Psalmi
Apd	Apostolska dela	Kol	Pismo Kološanom	1 Pt	1. Petrovo pismo
Bar	Baruh	1 Kor	1. pismo Korinčanom	2 Pt	2. Petrovo pismo
Dan	Daniel	2 Kor	2. pismo Korinčanom	Oz	Ozej
Ef	Pismo Efežanom	1 Kr	1. knjiga kraljev	Raz	Razodetje
Est	Esterina knjiga	2 Kr	2. knjiga kraljev	Rim	Pismo Rimljanov
Ezd	Ezdrova knjiga	1 Krn	1. kroniška knjiga	Rut	Rutina knjiga
Ezk	Ezekiel	2 Krn	2. kroniška knjiga	1 Sam	1. Samuelova knjiga
FIm	Pismo Filemonu	Lk	Lukov evangelij	2 Sam	2. Samuelova knjiga
Flp	Pismo Filipljanom	Mal	Malahija	Sir	Sirahova knjiga
Gal	Pismo Galačanom	Mdr	Knjiga modrosti	Sod	Knjiga sodnikov
Hab	Habakuk	Mih	Mihej	Sof	Sofonija
Heb	Pismo Hebrejcem	1 Mkb	1. knjiga Makabejcev	1 Tes	1. pismo Tesaloničanom
Iz	Izaija	2 Mkb	2. knjiga Makabejcev	2 Tes	2. pismo Tesaloničanom
Jak	Jakobovo pisma	Mr	Markov evangelij	1 Tim	1. pismo Timoteju
Jdt	Juditina knjiga	Mt	Matejev evangelij	2 Tim	2. pismo Timoteju
Jer	Jeremija	1 Mz	1. Mojzesova knjiga	Tit	Pismo Titu
Jl	Joel	2 Mz	2. Mojzesova knjiga	Tob	Tobjeva knjiga
Jn	Janezov evangelij	3 Mz	3. Mojzesova knjiga	Vp	Visoka pesem
1 Jn	1. Janezovo pismo	4 Mz	4. Mojzesova knjiga	Zah	Zaharija
2 Jn	2. Janezovo pismo	5 Mz	5. Mojzesova knjiga	Žal	Žalostinke
3 Jn	3. Janezovo pismo	Nah	Nahum		
Job	Jobova knjiga	Neh	Nehemijeva knjiga		